

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for ingeniørvitenskap og sikkerhet

Resiliens i den hybride gråsonen

En eksplorativ casestudie av hybride trusler

Aleksander Aamodt Almås

Masteroppgave i Samfunnssikkerhet SVF3920 Juni 2021

Antall ord: 23 203 Litteraturliste ekskludert

Sammendrag

I de senere år har omfanget av hybride trusler mot samfunnet blitt bedre kjent. Denne studien tar for seg hybride trusler, og anvender flere analytiske rammeverk for å analysere dem. Studien utforsker problemstillingen «*Hvordan kan samfunns resiliens bidra til å redusere virkningen av hybride trusler?*» Problemstillingen svares på ved å benytte de analytiske modellene som er delt i et angriper- og forsvarerperspektiv hvor det benyttes tidligere forskning på hybride trusler for å utfylle angriperperspektivet. Analysen av forsvarerperspektivet tar for seg resiliens og krisehåndterings tilnærminger. Studien er bygget opp som en eksplorativ casestudie hvor vi anvender de analytiske modellene på to caser, flyktningkrisen i 2015 og forsøket på et strategisk oppkjøp av Bergen Engines for å teste de analytiske verktøyene og utforske fenomenet hybride trusler i moderne samfunn.

Studien baserer sine funn på de to casene innhentet ved hjelp av dokumentanalyse. Gjennom diskusjonen argumenterer studien for at hybride trusler kan identifiseres og kategoriseres ved å benytte modellen kriterier for hybride trusler. Ved å undersøke forholdene rundt hvem som initierer trusselen, hvordan trusselen benyttes i samvirke med andre funksjoner, hvilke sårbarheter som er målet for trusselen og hensikten som gir den hybride aktøren grunnlag for å utføre hybride operasjoner. Videre argumenterer studien for at enkelt indikatorer for samfunns resiliens kan utgjøre god støtte for beslutningstakere i samfunnet som søker å forbedre samfunnets resiliens. De ulike indikatorene denne studien trekker frem gjør det mulig å rette tiltak mot enkelt områder for å heve verdiene av helten vi kan identifisere som samfunnet. Til slutt argumenterer studien for at forarbeids prosessen i en sirkulær krisehåndteringssyklus er avgjørende for å oppnå effektiv krisehåndtering og har et læringspotensial for å kunne motstå hybride trusler i fremtiden.

Forord

Med denne oppgaven rundes masterstudiet i samfunnssikkerhet av, og jeg legger bak meg to innholdsrike år som student ved Universitet i Tromsø – Norges arktiske universitet. Disse to årene har vært intensive, og utfordrende med COVID-19 pandemien som en uforutsett utfordring. Likevel ble det masteroppgave og lange stunder på kontoret noe nakken kan underskrive på.

Det er flere personer som har bidratt til å gjennomføre denne masteroppgaven, og som fortjener en stor takk. Først og fremst vil jeg trekke frem min stødige veileder Professor Christer Pursiainen, takk for all tiden du har brukt på å lese de ulike versjonene og de gode tilbakemeldingene du har bidratt med. Jeg ønsker også å rette en stor takk til gjengen på kontoret, hverken oppgaven eller studenttilværelsen hadde blitt den samme uten dere. Takk for alt.

Aleksander Aamodt Almås

Tromsø, 31.mai 2021

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	III
Forord	IV
1.0 En introduksjon til hybride trusler	1
1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål	3
2.0 Finnes det en teoretisk tilnærming til hybride trusler?	5
2.1 Hybridkrig og hybride trusler	5
2.1.2 Det hybride begrepet	6
2.1.3 Kriterier for hybride trusler	9
2.1.4 Hybride virkemidler	11
2.2 Resiliens	15
2.2.1 Samfunns resiliens	18
2.2.2 Krisehåndtering	22
3.0 Metodologi	26
3.0.1 Hvorfor velge en kvalitativ metode?	26
3.1 Forskningsdesign	27
3.1.1 Forskningsspørsmål	30
3.1.2 Case seleksjon	32
3.2 Hvordan kan vi stole på dataen?	33
4.0 Empiri og diskusjon	35
4.1 Flyktningkrisen i 2015	36
4.1.1 Hybride kriterier for flyktningkrisen	38
4.1.2 Respons, reguleringsmekanismer og tillit	41
4.1.3 Håndtering av flyktningkrisen	43
4.2 Diskusjon av flyktningkrisen	45

4.2.1 Angriperperspektivet ved flyktningkrisen	45
4.2.2 Forsvarerperspektivet ved flyktningkrisen	48
4.3 Bergen Engines	52
4.3.1 Hybride kriterier for Bergen Engines.....	53
4.3.2 Varsling, respons og reguleringsmekanismer	56
4.3.3 Håndtering av Bergen Engines	58
4.4 Diskusjon av Bergen Engines	59
4.4.1 Angriperperspektivet ved Bergen Engines.....	60
4.4.2 Forsvarerperspektivet ved Bergen Engines	63
5.0 Konklusjon	68
6.0 Litteraturliste.....	70

Figuroversikt

Figur 1 – Kriterier for hybride trusler	10
Figur 2 – Den hybride verktøykassen	14
Figur 3 – Krisefaser og underliggende dimensjoner	24
Figur 4 – Forskningsdesign for forskningsspørsmål 1 og 2.....	31
Figur 5 – Forskningsdesign for forskningsspørsmål 3 og 4.....	31
Figur 6 – Modifisert figur 2 med caser plassert i modellen	35
Figur 7 – Kartutsnitt av den arktiske asylruten	36
Figur 8 – Hybride kriterier for flyktningkrisen	45
Figur 9 – Samlede funn av krisehåndteringen – Flyktningkrisen	50
Figur 10 – Samlede funn for Bergen Engines – kriterier for hybride trusler	59
Figur 11 – Samlede funn av krisehåndteringen - Bergen Engines	66

Tabelloversikt

Tabell 1 – Samfunnets kritiske funksjoner.....	17
Tabell 2 – Resiliens indikatorer	21

1.0 En introduksjon til hybride trusler

Denne studien vil ta for seg temaet hybride trusler. Temaet hybride trusler ble nylig aktualisert av Regjeringens samfunnsikkerhetsmelding og av sikkerhetstjenestenes årlige publisering av sine trusselvurderinger. I den nylig publiserte samfunnsikkerhetsmeldingen, beskrives sammensatte trusler og hybride trusler som to begrep som benyttes om hverandre. Men defineres som «situasjoner der en aktør bruker et spekter av virkemidler for å påvirke oss» (NOU 2020:5, 2020, s. 92). Disse virkemidlene kan hver for seg eller samlet true kritisk infrastruktur, informasjon vi ønsker å verne, eller bærebjelker i demokratiet. For å videre forstå hvorfor dette er relevant i en samfunnsikkerhetskontekst hevder Forsvarsdepartementet i langtidsplanen for Forsvaret at hendelser som tilsynelatende er rettet mot samfunnsikkerhetsmål, kan i realiteten være konstruert for å ramme statssikkerheten og våre nasjonale sikkerhetsinteresser (Forsvarsdepartementet, 2020). Dette gjør det relevant å knytte sammensatte trusler til Totalforsvaret, ettersom dette kan være en naturlig ramme for samordningen av de ulike sektorene og aktørene sammensatte trusler berører.

Tematikken denne studien vil utforske blir dermed, hva gjør begrepet hybride trusler spesielt relevant i dag? Vi lever i et digitalt samfunn, hvor informasjonen vi inntar i større grad er digital og blant et større antall aktører enn tidligere (NOU 2015:13, 2015). Gjennom det forrige århundret med verdenskriger, kald krig og Sovjetunionens fall vet vi at propaganda og informasjonskampanjer var et virkemiddel stater og interessegrupper benyttet for å endre en befolknings opinion. I det forrige århundret vil nok dette forbindes med ideologier, verdsett og kampmoral. Trekker vi oss inn i vårt århundre vil vi se at disse informasjonskampanjene omhandler politikk, enkeltsaker og demokratiske prosesser. Eksempler på dette vil være president valgkampen i 2016 i USA, Brexit i Storbritannia eller konspirasjonsteorier som er målrettet for å polarisere deler av befolkningen, i PSTs trusselvurdering for 2020 påpeker etaten at fremmede staters påvirkningsaktivitet kan undergrave befolkningens tillit til myndigheter (PST, 2020). Nasjonal sikkerhetsmyndighet påpekte i 2017 at Norge, til forskjell fra sammenlignbareland manglet kapabiliteter for å detektere desinformasjon og påvirkningsoperasjoner (NSM, 2017). Vi kan derfor si at sammensatte trusler allerede er på agendaen og krever mer forskning for å forstås.

Det siste tiåret har vi sett fremveksten av hybride hendelser i forskjellige former, med annekteringen av Krim-halvøya i Ukraina 2014 som det fremtredende eksempel. I dag hvor store deler av befolkningen og forvaltningen samhandler digitalt kan det derfor tenkes at desinformasjonskampanjer raskt kan spres og ha innvirkning på beslutningsprosesser i samfunnet. Om det er mulig for et samfunn å ruste seg for denne utviklingen, vil være et relevant spørsmål.

Bakgrunnen for temaet hybride trusler ligger i evnen et samfunn har for å forsvare seg og sine innbyggere mot et sett av virkemidler benyttet for å oppnå en ønsket effekt. Ser vi dette i lys av dagens situasjon med pandemi og enkeltstater som aktivt forsøker å påvirke et samfunns borgere i å ta valg de vanligvis ikke ville ha gjort. Gjør det at vi kan relatere denne problemstillingen til samfunnssikkerhetsfeltet. I den senere tid har Totalforsvarskonseptet tredd frem igjen, og det vil være naturlig å trekke sammensatte trusler inn i dette rammeverket for samvirke av sivil-militært samarbeid, både NATO og EU ønsker å forbedre samfunns resiliens å svare de sammensatte truslene de møter, og det kan argumenteres for at Totalforsvaret kan være en del av dette i en norsk kontekst.

Ut av litteraturgjennomgangen som har blitt gjennomført i forstudiet har vi fått et innblikk i den vitenskapelige debatten som forgår innenfor hybride trusler, det er flere momenter å trekke frem. I følge Uziębło (2017) tilskrives Nemeth (2002) å være den første som benytter hybrid krig i en avhandling, etter dette har hybrid krig og hybrid trussel blitt et utforsket mer, innenfor militær litteratur tilskrives Frank Hoffman mye av æren for at begrepet har blitt mer populært og derav studert, Utover 2000 tallet. Vi kan dermed si at det hybride fagområdet nærmer seg 20 år som felt, og har de siste ti årene fått større oppmerksomhet spesielt etter annekteringen av Krim-halvøya i Ukraina. Samtidig som fagområdet har tatt for seg hybrid krigføring i militære sirkler, har også forskere fra flere fagdisipliner studert hybride trusler i en kontekst hvor de militære virkemidlene ikke er de mest fremtredende, påvirkningsoperasjoner, desinformasjon, informasjons lekkage, korrupsjon, valg påvirkning og cyberangrep på samfunnskritisk infrastruktur trekkes frem. Dette gjør at hybrid krigføring har gått fra usikkerhet og tvetydighet på slagmarken til usikkerhet i samfunnet. Hvis vi dermed retter blikket mot hybride trusler ser vi at det nasjonalt og internasjonalt tas grep for å håndtere dem, der EU medlemsland og NATO

samarbeider tett for å finne strategier for å håndtere disse truslene, The European Center of Excellence for Countering Hybrid Threats (Hybrid CoE) er en av disse plattformene for samarbeid mellom medlemsland fra EU og NATO og deler den hybride sfæren inn i tre domener av interesse; sårbarhet og resiliens, strategi og forsvar, samt hybrid influens.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

For å holde oss relevant til samfunnssikkerhet og ikke gå inn på statssikkerhet som fagområde vil hovedtrykket ligge på domene sårbarhet og resiliens denne studien ønsker å bidra til den vitenskapelige debatten gjennom. Etersom medlemsland fra EU og NATO gjennom Hybrid CoE bygger opp et forskningsmiljø som setter søkelys på å håndtere hybride trusler ser denne studien det som naturlig å ta et steg tilbake og se på hvordan samfunnet kan identifisere, vurdere og respondere mot hybride trusler. Det er gjennom dette argumentet, problemstillingen til studien kommer frem:

«Hvordan kan samfunns resiliens bidra til å redusere virkningen av hybride trusler?»

Valget av begrepet redusere henger sammen med samfunns resiliens som domene. Hvor resiliens er en egenskap som gjør seg gjeldene i flere faser av en hendelse gjennom *motstand, absorbering, tilpasning og gjenoppretting*. De er alle egenskaper vi kan spore til de forskjellige fasene av en krise eller hendelse. Å forstå hybride trusler samt, forberede og for å håndtere hybride trusler gjennom resiliens som et rammeverk vil vi måtte beskrive prosessen og indikatorer ved både samfunns resiliens og hybride trusler. Studien søker å ta stegene fra å gå fra kriteriesetting av trusselen, til videre å identifisere hvilke områder i samfunnet er sårbart for denne konteksten, samt analyse av dette for å kunne forbedres samfunnets resiliens.

Studiens problemstilling trekker frem flere elementer for forskning, og har gjennom å utarbeide fire forskningsspørsmål gjort den forskbar. De to første forskningsspørsmålene omhandler hybride trusler i seg selv og inntar dermed et angriperperspektiv, dette perspektivet søker å utforske *«Hva er hybride trusler, hvem står bak, og hva er hensikten?»* og utgjør dermed forskningsspørsmål 1. Samtidig ønsker vi å utforske hva hybride trusler består av og hvordan de fungerer, dette har ledet til forskningsspørsmål 2 *«Hva består den hybride verktøykassen av, og hvilken trussel utgjør de?»*. Den andre delen av problemstillingen som har behov for å gjøres

forskbar, kategoriseres i denne studien som forsvarerperspektivet og utgjør målet hybride trusler kan skade. Det er samfunnets evne til å håndtere og redusere virkningen av slike trusler som utforskes. Dette har resultert i forskningsspørsmål 3 «*Hvordan kan vi vurdere samfunnets resiliens mot hybride trusler?*» som søker å utforske hvordan resiliens som rammeverk for samfunnet kan identifisere for så å vurderes. Det siste forskningsspørsmålet som kommer frem i dette forsvarerperspektivet er «*Hvordan kan samfunnet effektivt respondere mot hybride trusler?*» og gjør det mulig å forske på hvordan samfunnet kan redusere virkningen av hybride trusler ved hjelp av krisehåndtering i det en hybrid trussel blir en krise samfunnet må håndtere.

I denne studien vil jeg utvikle et rammeverk for analyse av hybride trusler fra et komparativt perspektiv, og illustrere rammeverket gjennom en eksplorerende casestudie. Først konkluderer jeg med at rammeverket fungerer etter hensikt i å identifisere og analysere de viktigste dimensjonene av hybride trusler ved hjelp av tverrfaglige perspektiver fra resiliens og krisehåndtering. Likevel har rammeverket behov for videreutvikling gjennom å benytte flere caser for å kunne benyttes i et bredere perspektiv. Når det gjelder empiriske funn, vil jeg argumentere for at indikatorer for samfunns resiliens gir beslutningstakere som skal håndtere hybride trusler et godt utgangspunkt for å forbedre samfunnets evne til å motstå, tilpasse og gjenopprette fra uventede hendelser.

2.0 Finnes det en teoretisk tilnærming til hybride trusler?

Dette kapitlet tar for seg de teoretiske tilnærmingene som hører med en helhetlig forståelse av hybride trusler. Samtidig er det et sentralt spørsmål å identifisere hvilke kriterier som ligger til grunn for å kunne definere en trussel som hybrid. Det teoretiske rammeverket for hybride trusler skal forstås gjennom i denne studien vil være samfunns resiliens. Hensikten med dette kapitlet er å belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene i et teoretisk perspektiv for å belyse de ytterligere i en empirisk diskusjon. Teorikapitlet i denne studien benytter en todelt tilnærming, det vil si at i første delkapittel forsøker studien å se på hybride trusler fra et *angriperperspektiv*, mens del to tar for seg et *forsvarerperspektiv* gjennom resiliens og krisehåndtering. De konseptuelle modellene som er presentert i teorikapitlet vil utgjøre de analytiske verktøyene for denne studien. Det vil si at studien forsøker å utforske fenomenet ved hjelp av teori om trusselen og forsvaret et samfunn forventer å møte slike trusler med.

Disse to delene skal lede frem til konseptuelle modeller, hvor hybride trusler kan karakteriseres, og hvilke indikatorer for samfunns resiliens vi på et samfunnsnivå kan benytte for å bedre identifisere truslene og virkemidlene som benyttes. Samtidig som samfunnet kan forbedre sin egen krisehåndtering av denne typer trusler.

2.1 Hybridkrig og hybride trusler

Hybride trusler som begrep er tett koblet til hybrid krigføring, og har i de senere år blitt delt opp i det vi kan anse som to domener. Det første domenet vi kan identifisere er det militære domenet, som benytter hybrid krigføring, som for eksempel Nemeth (2002) og Hoffman (2007) for å beskrive en voksende militær trussel hvor aktører benytter konvensjonelle samt irregulære taktikker i en kombinasjon med terrorhandlinger og andre voldsmidler for å nå sine strategiske mål (Hoffman, 2007, s. 29). Denne sammenblandingen av virkemiddel på tvers av det sivile og militære domenet utøves innenfor samme teater, eller operasjonsområde. Vi kan dermed si at hybrid krigføring er anvendelse av en kombinasjon av flere virkemidler for å nå frem til sårbarheter i en militær kontekst. Denne kombinasjonen av irregulære og konvensjonelle virkemidler utgjør den hybride delen av begrepet og har vært en grobunn for det sivile domenes benyttelse av begrepet hybride trusler.

Som Hoffman (2007) antyder finnes det to domener her, krigføringen vil vi relatere til det militære domenet, mens den hybride trussel strekker seg videre ut i det sivile domenet ved å anvende en rekke virkemidler for å ramme det sivile samfunnet. Gjørsv (2020) hevder trusler mot samfunnet i dag i økende grad er av ikke- militært eller voldelig art (s.40). Dette innebærer virkemidler hvor statelige og ikke-statlige aktører heller benytter desinformasjon og cyber-angrep for å rokke ved tillitten borgerne i et samfunn har til myndighetene ved å undergrave kritiske funksjoner i samfunnet, promotere ekstremisme, undergrave valg og andre sårbarheter i samfunnet. Det sivile domenet skiller seg ut fra det militære ved at virkemiddelbruken ikke nødvendigvis kan settes i en kontekst av en væpnet konflikt, og vil dermed være grunnlag for konseptuell teoretisk utforskning i denne studien.

2.1.2 Det hybride begrepet

Det sivile domenet benytter hybride trusler som et begrep for å beskrive de sammensatte truslene det sivile samfunnet møter i kontakt med hybride virkemidler. Og det er denne konteksten som er gjenstand for analyse i denne studien. I den innledende litteraturgjennomgangen som ble gjennomført i forstudiet av denne studien kan vi se flere definisjoner av hybride trusler. I møte med litteraturen og offentlige dokumenter kan vi se et skille. I Samfunnsikkerhetsmeldingen (2020, s.92) benyttes begrepet sammensatte trusler for å beskrive fenomenet hybride trusler. Definisjonen trekker frem at sammensatte trusler er situasjoner der en aktør benytter et vidt spekter av virkemidler for å påvirke samfunnet. Disse virkemidlene kan benyttes alene eller i en koordinert innstas over lengere tid. Målet med virkemiddelbruken kan være å destabilisere samfunnet for å gjøre det mer sårbart (ibid.). Det blir videre poengtert at valget av begrepet sammensatte trusler i stedet for hybride trusler er konsekvent. Dette er gjort for å understreke at trusler og virkemiddelbruk kan settes sammen av ulike komponenter.

Innenfor forskningslitteraturen kan vi finne flere definisjoner av begrepet. «*Hybrid operations can be described as including a combination of two or more violent or nonviolent state means or power projection capabilities to achieve the desired political end state. These include, but are not limited to, political and economic tools, information warfare, use or threat of military force, cyber-attacks, and engaging in special operations*» (Cederberg & Eronen, 2015, s. 4).

Definisjonen Cederberg & Eronen (2015) argumenterer for legger vekt på en kombinasjon av en rekke virkemidler i flere aspekter av alvorlighetsskalaen. Dette spekteret strekker seg fra voldelige virkemidler til mer skjulte operasjoner som for eksempler desinformasjonskampanjer. Hensikten som trekkes frem av Cederberg & Eronen (2015) er å nå et politisk mål med virkemidlene som benyttes.

Ser vi så videre til Treverton, Thvedt, Chen, Lee og McCue (2018) defineres hybride trusler slik: «*Hybrid threats can be characterized as coordinated and synchronized action that deliberately targets democratic states' and institutions systemic vulnerabilities, through a wide range of means. Activities exploit the thresholds of detection and attribution as well as the border between war and peace. The aim is to influence different forms of decision making at the local (regional), state, or institutional level to favor and/or gain the agent's strategic goals while undermining and/or hurting the target*» (s.10). Denne definisjonen deles også av The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats (Hybrid CoE). Den tar i likhet med Cederberg & Eronen (2015) for seg hvordan kombinasjonen av ulike virkemidler utspiller seg, men spesifiserer tydeligere hvilke mål som kan trues, og her er demokratiske staters institusjoner en sårbarhet som nevnes eksplisitt. Samtidig kommer det frem hvordan slike sårbarheter kan påvirkes for å oppnå sine strategiske mål. Det skal også nevnes at denne definisjonen også skiller seg fra Cederberg & Eronen (2015) definisjon ved å spesifisere at de handlingene som kan benyttes, forsøker å utnytte terskelen for oppdagelse hos motparten. Dette gjør det vanskelig å kunne identifisere hvilke handlinger som kan være en del av en hybrid operasjon. Det kommer også frem at denne type hendelser utføres i det skjulte og gjerne i et skille mellom fred, krise og krig, noe som også vanskeliggjør identifisering av aktøren som initierer trusselen.

Reichborn-Kjennerud og Cullen (2016) presenterer et konsept som er verdt å ta med seg videre, konseptet handler om hvilke karakteristikk ulike aktører har i form av kapabiliteter og sårbarheter samt hvilke virkemidler som benyttes for å oppnå en effekt hos målet. Hybride aktører benytter militære, politiske, økonomiske, sivile og informasjons virkemidler på en like stor flate av sårbarheter hos målet for å vertikalt og horisontalt eskalere til et ønsket mål er nådd (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2016, s. 2). Dette konseptet trekker frem at selv om det ikke finnes en felles definisjon av fenomenet er det mulig å sammenfatte karakteristikk av det for

så å sette det inn i en modell for videre analyse. Dette konseptet trekker frem tvetydighetene i aktørens verktøykasse for å oppnå sine mål.

De ulike definisjonene viser at det ikke finnes en klar faglig enighet rundt fenomenet hybride trusler. Samtidig gir de ulike definisjonene av begrepet oss mulighet til å ta et steg videre. For å utforske og forstå hybride trusler, har samfunnet et behov for å vurdere dem. Som vi kan se finnes det virkemidler fra krigshandlinger til påvirkningsoperasjoner mot grupper og beslutningstakere, fellesnevneren for de ulike tilnærmingene til hybride trusler er at dette er målrettede handlinger satt sammen systematisk for å nå et politisk mål. Gjerne i et langt perspektiv som igjen gjør det vanskelig å identifisere, håndtere og gjenopprette til normal tilstand. For å illustrere dette poenget kan vi se til Etterretningstjenestens trusselvurdering i 2016. Der beskrives den russiske stats virkemidler i en mellomstatlig konflikt. I tillegg til de tradisjonelle militære virkemidlene staten har i tilnærmingen til mellomstatlige konflikter er også diplomatiske, økonomiske, informasjonsbase og teknologiske metoder i fordekt og åpen karakter inkludert i denne tilnærmingen. Og konsekvensen av denne koordinerte bruken av virkemidler er at målet for bruken påføres samtidige og ulike utfordringer som må håndteres i ulike deler av beslutningsapparatet. Som denne vurderingen av russisk virkemiddelbruk i mellomstatlige konflikter finner vi momenter fra de to teoretiske tilnærmingene presentert i dette kapittelet og dette utgjør utgangspunktet for denne oppgavens teoretiske tilnærming til hybride trusler. Med denne tilnærmingen vil det være mulig å fastsette noen generelle kriterier for hybride trusler.

Et annet moment som blir viktig for å sette kriterier for hva som gjør en trussel hybrid vil være rollen aktøren som iverksetter virkemidlene som beskriver de hybride truslene. Ved å lese i årets trusselvurdering kan vi få en antagelse om hvilke aktører samfunnet Norge identifiserer som hybride aktører. Etterretningstjenesten (2021, s. 57) hevder at Russland forsøker å sikre den militærstrategiske balansen ved å operere med et utvidet avskrekkingskonsept, dette omfatter militære virkemidler og ikke-militære virkemidler. Det hevdes videre at dette konseptet gjør Russland i stand til å benytte makt tilpasset konfliktspekteret fred, krise og krig. Dette eksempelet viser oss hvordan den hybride trusselen tilskrives en statlig aktør i et dokument som er en beslutningsstøtte til samfunnets beslutningstakere. I samme trusselvurdering hevder Etterretningstjenesten (2021, s.77) at økonomiske investeringer rettet mot kritiske samfunnsfunksjoner i vesten vil kunne gi Kina muligheter til kartlegging av

sårbarheter. Dette viser igjen en statlig aktør som tilskrives ansvar for en mulig trussel som kan ramme samfunnet. Retter vi deretter blikket til Diesen (2018) argumenterer han for å ikke utelukke ikke-statlige aktører og viser til at denne type aktører kan benyttes som en stedfortreder. Aktøren som har rollen som stedfortreder kan være klar over at den blir utnyttet av en stat, men det er ikke et kriterium. Det vil si at hybride trussel aktører i stor grad er initiert av en fremmed stat åpent eller fordekt ved stedfortredere.

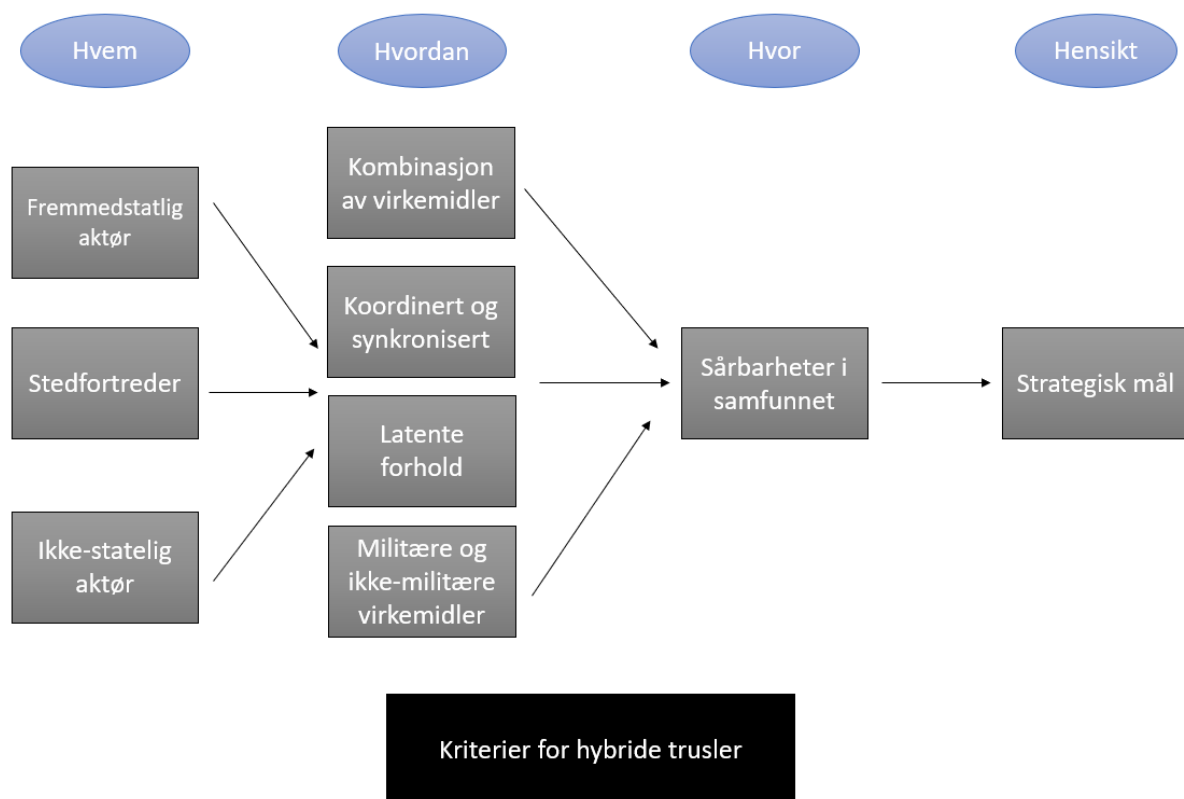
2.1.3 Kriterier for hybride trusler

Ut av den konseptuelle forståelsen for hybride trusler kan vi derfor trekke frem fire kriterier for hybride trusler. Disse kriteriene vil utgjøre grunnlaget for en holistisk modell som tar til sikte å kunne kategorisere de elementene ved hybride trusler som utgjør dem. Det første for hybride trusler vil være aktøren som initierer den hybride hendelsen eller trusselen. Aktøren kan være statlig, en stedfortreder og ikke-statlig (Diesen, 2018, s. 16). Etersom hybride trusler ligger i en gråsoner mellom krig, krise og fred, som påpekt av Treverton et al. (2018). Gjør dette at det de hybride truslene er vanskelig å identifisere og tilskrive ansvar for ettersom de operer i denne gråsonen mellom fred, krise og krig.

Det andre kriteriet vi kan identifisere ved hybride trusler er at de er koordinerte og synkroniserte. Hoffman (2007) begynte med å trekke frem hvordan ulike virkemidler benyttes for å nå mål utenfor slagmarken, Cederberg & Eronen (2015) tok dette videre ved å definere en hybrid operasjon til å ha to eller flere virkemidler i kombinasjon for å gjøre den hybrid. Reichborn-Kjennerud og Cullen (2016) trekker også frem dette som en del av det hybride. Samtidig finner vi formuleringen om at koordinerte og synkroniserte virkemidler definerer fenomenet i Samfunnssikkerhetsmeldingen (2020) og hos Treverton et al. (2018). At virkemidlene er koordinerte og synkroniserte tyder dermed på at verktøy som for eksempel desinformasjon og påvirkningsoperasjoner benyttes med en hensikt og dermed koordineres og synkroniserer sin utøvelse i sanntid. Det kan argumenteres for at dette ikke finner sted i samme tidsrom, ettersom hybride virkemidler forekommer i fordekt form kan det tenkes at de enkelte virkemidlene benyttes koordinert over tid. Det vil si der en sårbarhet i samfunnet treffes på et tidspunkt, forblir latent i samfunnet og akkumuleres over tid. De latente forholdene kan utnyttes ved en senere anledning og dermed er det en koordinert innsats fra en hybrid aktør.

Det tredje kriteriet vi kan identifisere er systematiske sårbarheter hos målets institusjoner. Både Cederberg og Eronen (2015) og Treverton et al. (2018) påpeker dette. Det gjør også Reichborn-Kjennerud & Cullen (2016) ved å vise hvordan ulike virkemidler kan treffe ulike sårbarheter. Det vil si at virkemidlene som benyttes kan ha som mål å destabilisere samfunnet, noe som kan gjennomføres ved å true mål i ulike sektorer som økonomi, kritisk infrastruktur eller tillit til myndighetene. Når sårbarhetene kan treffes over flere sektorer og ramme ulike funksjoner i samfunnet gjør det beskyttelses arbeidet krevende og potensialet for å nå målet øker.

Det fjerde og siste kriteriet identifiserer hensikten. Cederberg & Eronen (2015) kaller dette politiske mål, mens Treverton et al. (2018) identifiserer det som strategiske mål. Det vil si, for at en hendelse er hybrid må virkemidlene inngå i en strategi for å hjelpe eller gi fordeler til aktøren som begår handlingene. Ser vi til litteraturen trekkes den strategiske målet til Russland som en hybrid aktør å være en dominerende kraft i sine nærområder og bli ansett som en stormakt (Treverton et al., 2018, s. 67). Dette kriteriet vil være vanskelig å identifisere og vurdere. Samtidig er hensikten ved handlinger viktig for å kunne forså og lære om hensikten aktørene innehar.

Figur 1 – Kriterier for hybride trusler

Kriteriene for hybride trusler kan sammenfattes til denne modellen som forsøker å identifisere og utforske de ulike dimensjonene ved hybride trusler, de fire kriteriene og dimensjonene som utgjør dem er samlet i figur 1 – kriterier for hybride trusler og utgjør dermed det analytiske rammeverket for denne studien.

2.1.4 Hybride virkemidler

Ut av de fire kriteriene kan vi dermed trekke frem ulike virkemidler vi videre må utrede for å kunne utforske hybride trusler som fenomen. De virkemidlene vi skal ta for oss må vi se i en kontekst av det vi tidligere har omtalt som det sivile domenet, og vil ikke ta for seg virkemidler som krysser voldskaalen til det militære domenet. Det vil dermed ikke si at virkemidlene presentert her ikke kan benyttes i koordinasjon med militære virkemidler av en hybrid aktør. Men dette vil falle utenfor denne studiens omfang. Likevel er det et moment som kan benyttes av hybride aktører, ettersom koordinering av tiltak er et kjennemerke ved hybride trusler.

Desinformasjon blir av (EUROPEAN-COMMISSION, 2018a) definert som «*Disinformation is understood as verifiably false or misleading information that is created, presented and disseminated for economic gain or to intentionally deceive the public, and may cause public harm*» (s.3). Denne definisjonen setter tre kriterier for desinformasjon, at den bedrar mottakere, har et potensiale for skade, og har en intensjon om å skade og bedra mottakeren. Dette gjør at vi kan skille informasjon mellom lav grad av sannhet, som her vil bety informasjon som er utgitt med intensjon om å bedra og potensielt skade. Informasjon med lav grad av kvalitet vil dermed ikke kvalifisere som desinformasjon ettersom det ikke nødvendigvis er en intensjon om å skade eller bedra, selv om denne informasjonen også kan bidra til dette. Et eksempel som illustrerer hvordan desinformasjon kan gå fra å være falsk informasjon en aktør med intensjon sprer med en intensjon om å bedra og potensielt skade, til målet som mottar informasjon og agerer på grunnlag av denne falske informasjonen. I følge Tandoc Jr (2018) gikk en mann i desember 2016 til aksjon med en semi-automatisk rifle inn på en pizzarestaurant i Washington DC med hensikt om å stanse en pedofil sexring ledet av Hillary Clinton og hennes valgkampmedarbeidere. Denne informasjonen hadde gjerningsmannen inntatt via sosiale medier og handlet på bakgrunn av denne, informasjonen var falsk og pizzarestauranten var ikke et skjulested for pedofile. Dette eksempelet illustrerer hvilken trussel desinformasjon kan

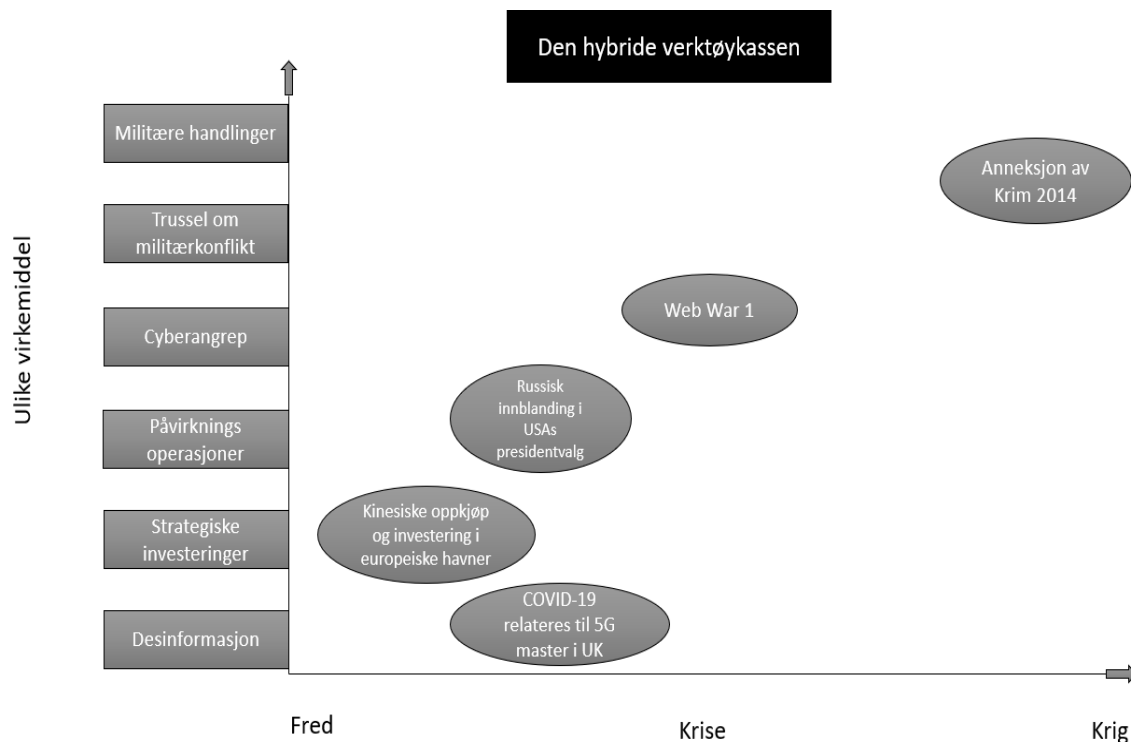
utgjøre i samfunnet ved at tilsynelatende normale mennesker velger å agere ukritisk på grunnlag av informasjon man inntar som er produsert for å forlede leseren.

Et annet virkemiddel som tilskrives hybride trussel aktører er påvirkningsoperasjoner, Bergh (2020) «*En påvirkningsoperasjon er en aktørs koordinerte forsøk på å påvirke meninger og virkelighetsoppfatninger hos mennesker og grupper utenfor deres juridiske kontroll, uten at disse er klar over aktørens involvering*» (s. 7) målet med denne typen virkemiddel er å utsette et mål for en slik påvirkning at målet utfører handlinger eller tar beslutninger det ellers ikke ville gjort. Denne typen virkemiddel er ifølge Bergh (2020) gjerne en del av en større cyber-sosial operasjon hvor påvirkningen foregår. Med cyber-sosial ser vi et grensesnitt mellom den digitale informasjonsutvekslingen sammenknyttet en sosial kontekst særlig via sosiale medier som for eksempel Twitter og Facebook. Et eksempel på dette kan vi finne via Karlsen (2016, s. 183), som beskriver hvordan påvirkningsoperasjoner i de baltiske land er et virkemiddel i en destabiliseringsstrategi hvor den hybride aktøren, i dette tilfellet Russland forsøker å vekke fiendtlige følelser i deler av befolkningen for å undergrave baltisk integritet og stabilitet. Dette gjøres ifølge Karlsen (2016) ved innblanding og påvirkning innen politikk, økonomi og spesielt i energisektoren. Dette representerer hvordan påvirkningsoperasjoner via forskjellige kommunikasjonsmedier påvirker oppfatningen i en gruppe mennesker i et samfunn, om hvilken oppfatning som er riktig og hvilken som er gal. Diesen (2018) viser også til denne typer påvirkningsoperasjoner, samtidig som han viser et alternativ. Dette alternativet handler om å produsere mange alternative oppfatninger i et samfunn, hensikten med dette vil være at alle de ulike fremstillingene av hendelser og årsakssammenhenger ikke kan skilles fra hverandre og dermed gjøre alle oppfatninger like lite troverdige.

Det tredje virkemiddelet vi vil ta for oss i dette kapittelet utfolder seg i cyberdomenet. Det skal nevnes at de foregående virkemidlene allerede har utnyttet cyberdomenet å øke eksponeringen av denne type virkemidler. Det er likevel verdt å ta for seg cyber-angrep som et eget virkemiddel, ettersom flere kapabiliteter kan utnyttes i cyberdomenet. Treverton et al. (2018) hevder at enhver militæroperasjon i fremtiden vil understøttes av cyber-angrep, samtidig påpekes det at cyber-angrep kan overta rollen tradisjonelle militære operasjoner. Dette medfører at kapabilitetene som utvikles i denne konteksten kan og har blitt benyttet i målrettede angrep mot samfunnet, i kritisk infrastruktur gjennom forskjellige sektorer som for eksempel finans, energi, helse, og transport. I (NOU 2015:13) kommer det frem hvor sårbart et digitalt

samfunn kan være og trekker frem tilsiktede og utilsiktede hendelser som kan true infrastrukturer som i større grad er avhengig av telekommunikasjon og cyber-strukturer. Dette formidles videre i DSBs rapport om samfunnets kritiske funksjoner, som tar for seg hvilken funksjonsevne samfunnet må opprettholde til enhver tid. Disse funksjonene kan være mål for cyber-angrep fra hybride aktører. Blank (2008) illustrerer hvor vidt dette virkemiddelet kan treffe et samfunn ved å beskrive det han omtaler som Web War 1. I 2007 ble det i løpet av fem måneder utført cyberangrep mot all digital infrastruktur i landet, dette omhandler blant annet telekommunikasjon, finansinstitusjoner og mediaplattformer i Estland (Blank, 2008, s. 230). Web War 1 har i ettertid blitt tolket av både Blank (2008) og Treverton et al. (2018) som et motsvar til rivning av sovjetiske statuer i Tallin.

Det fjerde og siste virkemiddelet denne studien tar for seg er strategiske oppkjøp og investeringer. Ser vi til Justis- og Beredskapsdepartementet (2020) sin samfunnssikkerhetsmelding kommer det frem at strategiske oppkjøp og investeringer i norsk næringsliv (s.96). Dette kan være problematisk av flere grunner, Etterretningstjenesten (2021) sin trusselvurdering for 2021 trekker frem at investeringer rettet mot kritiske samfunnsfunksjoner vil kunne gi en fremmedstat mulighet til å kartlegge sårbarheter og være et verktøy for innflytelse i politiske beslutningsprosesser. Samfunnssikkerhetsmeldingen fra 2020 trekker også frem at fremmede stater kan benytte investeringer og oppkjøp via en tredjepart for å få innsikt i sensitiv informasjon samt teknologi og ressurser av strategisk betydning (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2020, s. 76). Videre poengter Treverton et al. (2018) at russiske oligarker opprettholder et sett av forbindelser til politikk, media og næringsliv som en stedfortreder for russiske myndigheter for å påvirke beslutningsprosesser (s.53). Setter vi dette sammen med innholdet i Samfunnssikkerhetsmeldingen og trusselvurderingen fra E-tjenesten danner det et bilde av hvordan økonomiske virkemidler kan benyttes for å skaffe innsikt i et samfunns kritiske funksjoner og tilgang til informasjon og teknologi i verdikjeder man ønsker å holde lukket. Et eksempel på strategiske investeringer finner vi i det kinesiske «Maritime silkevei» prosjektet, hvor kinesiske investorer med relasjon til den kinesiske stat investerer og kjøper opp eierandeler i europeiske havner (Aho, 2020, s. 15). Dette har medført at europeiske politikere har sett på investeringene som skadelig ettersom eierskap i kritisk infrastruktur kan være grunnlag for press mot beslutningstakere i utenrikspolitiske spørsmål (ibid.). Det kan dermed tenkes at de landene som mister eierskap til kritisk infrastruktur også mister kapasiteten til å respondere på geopolitiske utfordringer.

Figur 2 – Den hybride verktøykassen

Den hybride verktøykassen består blant annet av disse fire virkemidlene, og viser ulike funksjoner hybride trusler kan ha. Samtidig kan disse virkemidlene benyttes på en synkronisert og koordinert måte for å nå strategiske mål. De viser også hvordan de kan rette seg mot målrettede sårbarheter i samfunnet ved å operere i en gråsoner mellom fred, krise og krig. Nedenfor er et knippe av ulike virkemidler og eksempler som illustrert i figur 2- den hybride verktøykassen. Der plasseres virkemidlene i en modell for å vise rekkevidden hybride trusler kan ha i et spekter av konfliktgrad samt ulike virkemidler som kan benyttes av en hybrid aktør, hvor fire av dem er redegjort for i detalj i dette delkapittelet. Y-aksen beskriver kategorier av ulike hybride virkemidler som er kategorisert i alvorlighetsgrad, med alvorlighet menes hvilke konsekvenser de forespeiler, samt hvor de ligger på en skala av voldelig eller ikke-voldelig. Samtidig har vi på x-aksen grad av konflikt, altså om virkemidlene utfolder seg i eller til en tilstand av fred, krise eller krig.

2.2 Resiliens

De siste ti-årene har vi innenfor samfunnssikkerhetsfeltet sett en fremvekst av resiliensfagområde i flere dimensjoner. Innenfor den hybride konteksten ser vi blant annet at NATO presenterer resiliens som et mottiltak (Hartmann, 2017, s. 4). Ser vi til andre internasjonale organisasjoner ser vi at EU investerer i medlemslandenes mulighet til å forbedre resiliens for å håndtere trusselen mot unionens sårbarheter (EUROPEAN-COMMISSION, 2018b, s. 2). Et steg i denne prosessen har for enkelte europeiske medlemsland å selv opprette Center of Excellence for Countering Hybrid Threats, som kan innlemmes som et EU-senter i ettertid. Fagfeltet resiliens har tatt en fremtredende rolle innenfor samfunnssikkerhetsfeltet de siste tiårene, og det er derfor naturlig å argumentere for at resiliens kan være et rammeverk for å forstå og vurdere hybride trusler. Som vi vil se i dette del kapittelet er det forbedring av resiliens ved enheten(e) som skal være resiliente og hva de skal være resiliente mot som vil kunne øke motstands, tilpasnings og gjenopprettelses kapabilitetene. For å kunne forbedre noe må man vite noe om enheten som i dette tilfellet er samfunnet, det betyr at vi må identifisere noe målbart gjennom indikatorer for resiliens.

For å kunne forklare hva resiliens er vil det her være nyttig å se til definisjonene som blir benyttet. Ettersom konseptet resiliens har vokst ut av økologifeltet med Holling (1973) i spissen, har det i de siste tiårene utviklet seg til flere forskjellige domener innen resiliens. Som for eksempel teknologisk- og samfunns resiliens. Dette gjør at definisjonen av selve konseptet resiliens favner vidt. De forskjellige domenene innenfor resiliens beskriver ulikt hva resiliens er, hva de skal være resiliente mot samt hvordan de kan måles og evalueres for videre utvikling av resiliens i de ulike tilnærmingene. Ser vi til de mer universelle definisjonene, benytter blant annet Pursiainen (2017, s. 132) denne definisjonen «*The ability of a system, community or society exposed to hazards to resist, absorb, accommodate to and recover from the effects of a hazard in a timely and efficient manner, including through the preservation and restoration of its essential basic structures and functions*». Definisjonen kommer fra United Nations International Strategy for Disaster Risk (UNISDR) og kan regnes som en mer universell definisjon av resiliens.

Definisjonen fra UNISDR peker på flere sentrale momenter, system, community og society blir enhetene som skal være resiliente, farer og konsekvensene av farene truer enheten og blir dermed det enheten skal være resilient mot. Vi kan også trekke ut tre egenskaper ved resiliens av denne definisjonen, og vil være *resist – motstå, absorb – absorbere, accommodate – tilpasse* og *recover – gjenopprette*. Disse egenskapene kan igjen relateres til tidslinjen en hendelse vil finne sted i. For å utdype dette kan vi se til Pursiainen (2017, s. 132) hvor han beskriver hvordan dette egenskapene relateres til krisehåndteringszyklusen, motstand og absorbering vil relatere til før- krisefasen, tilpasning vil relatere til under- krisefasen og gjenoppretting vil kunne relateres til etter- krisefasen. Disse egenskapene skal gjøre enhetene resilient på en slik måte at når enheten ikke lenger klarer å motstå eller absorbere skal den kunne tilpasse seg til hendelsen som inntreffer og til slutt gjenopprette raskt til et ytelsesnivå hvor man kan operere i.

En måte å illustrere resiliens på er gjennom resiliens triangelet, det er et konsept som viser tre scenarioer der et system eller samfunn er konfrontert med en forstyrrelse i form av en uønsket hendelse og møter denne med tre forskjellige strategier. Ideen er å ha samfunn og organisasjoner som kan etterligne en strategi som reduserer trekanten i dimensjonene ytelsesnivå og tid for å komme tilbake til sin normaltilstand og muligens til en ny tilstand som er mer resilient til sitt nye miljø eller risikoområde (Pursiainen, 2017, s. 133). Dette illustrerer hvordan samfunnet kan velge ulike strategier i møte med hendelser som svekker nivået av ytelses for kritiske funksjoner. Som i en hybrid kontekst kan være kjerneoppgaver staten yter i form av kritiske samfunnsfunksjoner. Ut av dette konseptet kan vi se hva resiliens vil oppnå, som vi skal gå videre inn på i det påfølgende delkapittelet.

I denne studien benyttes samfunns resiliens for å speile enheten samfunnet, og det blir dermed naturlig å definere hva samfunnet er. En måte å gjøre dette på er å se på hvilke funksjoner et samfunn må opprettholde til enhver tid, som vi i denne studien kaller ytelsesnivå. Ser vi til hvilke funksjoner eller ytelsesnivået samfunnet skal opprettholde blir det av NOU 2006:6 *Når sikkerheten er viktigst* definert som de funksjonene som er nødvendige for å ivareta befolkningens og samfunnets grunnleggende behov (NOU 2006:6, s. 32). Funksjonene kan kategoriseres i tre deler, styringsevne og suverenitet, befolkningens sikkerhet og samfunnets funksjonalitet (DSB, 2016, s. 8). Innenfor disse tre kategoriene av funksjoner vil man finne flere kapabiliteter som beskriver evnene samfunnet må opprettholde til enhver tid for å ivareta

befolkningen og samfunnets grunnleggende behov. De tre kategoriene og som illustreres med et knippe eksempler av kapabiliteter i tabellen nedenfor er inspirert av (DSB, 2016, s. 9-18).

Tabell 1 – Samfunnets kritiske funksjoner

Styringsevne og suverenitet	Befolkningens sikkerhet	Samfunnets funksjonalitet
Styring og kriseledelse	Lov og orden	Kraftforsyning
Forsvar	Helse og omsorg	Forsyningssikkerhet
	IKT – sikkerhet	Elektroniske kommunikasjons tjenester

Tabell 1 illustrerer de tre kategoriene av funksjoner som er nødvendige å ivareta samfunnets ytelsesnivå av å sikre styringsevne og suverenitet, befolkningens sikkerhet og samfunnets funksjonalitet. Kapabilitetene som er plukket ut representerer også ulike sektorer, nasjonale og lokale myndigheter til private organisasjoner, og samfunnet som helhet. Det kan argumenteres for at enheten samfunnet og samfunns resiliens i ytterste konsekvens består av i hvor stor grad man kan opprettholde de tre kategoriene for de grunnleggende behovene.

2.2.1 Samfunns resiliens

Samfunns resiliens eller *samfunns resiliens* er et domene innenfor resiliens fagområdet, dette domenet kan beskrives som fragmentert ettersom det innenfor faglitteraturen benyttes forskjellige begreper for å beskrive enheten som analyseres. Begrepene *community - felleskap, social – soaial* og *societal -samfunns*, og benyttes av enkelte forskere om hverandre, mens i andre kontekster beskriver de forskjellige analyseenheter i form av størrelse, dimensjon og kontekst. Adger (2000, s. 347) definerer sosial resiliens «*the ability of groups or communities to cope with external stresses and disturbances as a result of social, political and environmental change*». Vi kan videre se til McAslan (2011, s. 7) for en definisjon av community resiliens «*The ability of something or someone to cope in the face of adversity- to recover and return to normality after confronting an abnormal, alarming and often unexpected threat. It embraces the concepts of awareness, detection, communication, reaction (and if possible, avoidance) and recovery*».

Disse to definisjonene beskriver en eller et sett av egenskaper som tilknyttes grupper av individers evne til å tolerere, motstå, håndtere og tilpasse seg trusler i ulik grad. Det vil også si at de ikke favner samfunnet som helhet, noe samfunns resiliens forsøker å gjøre. I den senere tiden har vi også sett en implementering av samfunns resiliens i samvirke med kritisk infrastruktur resiliens som Rosenqvist et al (2018) argumenterer for. Poenget Rosenqvist et al. (2018) trekker frem er at kritisk infrastruktur former samfunnets kritiske funksjoner og dermed er en del av samfunns resiliens. Rosenqvist et al (2018) poengterer også at samfunnsdomenet av resiliens gjør seg gjeldene når man undersøker på et høyere nivå av enheten som analyseres, altså på et samfunnsnivå. Dette argumentet trekkes videre av Haavik (2020) som beskriver samfunns resiliens som en utvidelse av den mer etablerte diskursen om samfunnssikkerhet. Det poengteres videre at samfunns resiliens tar for seg mer enn system resiliens som for eksempel kritisk infrastruktur, men skal også ta for seg de sosio-økologisk-politiske domeneene av resiliens (Haavik, 2020, s. 2). Slik Haavik (2020) beskriver konseptet kan det tolkes at samfunns resiliens som enhet er samfunnet i grensesnittet mellom de sosio-tekniske domeneene. De sosio-tekniske domeneene vil omfavne organisatorisk-, samfunns-, teknologisk resiliens. Det kan også tolkes at det er samfunnet som enhet som gir gruppene eller felleskapene mulighet til å utvikle de forskjellige egenskapene som McAsland (2011) trekker frem ved community resiliens.

Med denne konseptuelle forståelsen av hvem samfunns resiliens angår kan vi gå videre inn i hva samfunnet skal være resilient mot samt hvordan. Som vi kan se av McAslands (2011) definisjon er enheten et samfunn eller et felleskap og ikke samfunnet som helhet. Det betyr at innenfor denne definisjonen er det enkeltindividene som i felleskap skal benytte et sett av egenskaper eller kapabiliteter for å være resiliente. De forskjellige egenskapene kan kategoriseres i en tidsakse ved å relatere dem til krisehåndteringssyklusen presentert i Pursiainen (2017). I denne syklusen blir en krise delt i før-, under-, og etter-krisefasen. Vi kan ved å kombinere de egenskapene McAsland (2011) beskriver og tidsaksen relatert til krisehåndteringssyklusen presentert av Pursiainen (2017) kategorisere egenskapene i kapasiteter for å oppnå samfunns resiliens. Keck (2013) beskriver resiliens i tre kategorier av kapasitet som her kan ses i lys av de ulike egenskapene UNISDR sin definisjon av resiliens trekker frem. *Håndteringskapasitet* (motstå og absorbere), *Adaptive* kapasiteter (tilpasse), og *Transformative* kapasitet (gjenopprette og læring). Disse kapasitetene utgjør det McAsland (2011) definerer som resiliens, vi kan også ut av disse egenskapene, til en viss grad identifisere hva felleskapet skal være resilient mot. En trussel som gjerne er uventet og gir motgang for felleskapet og som krever at de tre kapasitetene innehas i et samfunn for å komme tilbake til normaltilstand. I en hybrid kontekst vil dermed trusselen utgjøre en fare for samfunnet hvis den fyller kriteriene satt i forrige delkapittel.

Ettersom vi i denne studien tar for oss hybride trusler med samfunnet som analysenivå gjør det seg gjeldene å benytte denne konseptuelle forståelsen av samfunns resiliens. Med denne forståelsen kan vi ved hjelp av Rosenqvist et al (2018) identifisere seks dimensjoner av resiliens som har påvirkning på de kapasitetene eller egenskapene vi kan gjenkjenne fra definisjonen av resiliens som McAslan (2011) og Pursiainen (2017) presenterer. De seks dimensjonene av resiliens som identifiseres er fysisk, sosial, menneskelig, naturlige, økonomisk og institusjonell kapital. Ser vi videre til andre forskere som benytter indikatorer for å identifisere resiliens er Cutter, Burton og Emrich (2010) passende, matrisen som benyttes for å lage en resiliens indeks er her delt i fem dimensjoner, sosial, økonomisk, intensjonell, infrastruktur og felleskap (Cutter et al., 2010, s. 7). Disse dimensjonene har forskjellig effekt på resiliens egenskapene vi har redegjort for. For hybride trusler vil forskjellige dimensjoner ha mer å si for egenskapene til samfunnet enn andre, for eksempel kan det tenkes at sosiale, menneskelige og intensjonelle dimensjonene vil være mer relevante i håndteringen av en påvirkningsoperasjon enn de

naturlige, mens de alle vil være relevante i en helhetlig kontekst hvor samfunnet er en analyseenhet.

De ulike dimensjonene Rosenqvist et al. (2018) og Cutter et al (2010) trekker frem vil dermed kunne være et grunnlag for å identifisere kategorier av indikatorer for samfunns resiliens. Indikatorene vil være viktig av flere grunner, det vil gjøre det mulig å måle resiliens i samfunnet, samt gi operatører og beslutningstakere et grunnlag for å forbedre resiliens i samfunnet, og være et referansepunkt for måloppnåelse av forbedringstiltakene i en etterkrisefase. Ved hjelp av Rosenqvist et al (2018) sin litteraturgjennomgang av indikatorer for samfunns resiliens (s.1214) samt indeks for disaster resiliens (Cutter et al., 2010, s. 7) vil vi kunne lage en egen modell. Modellen på neste side (tabell 2) benytter sosial-, fysisk-, økonomisk-, og institusjonelle dimensjoner og fire indikatorer som representerer *håndtering*-, *adaptive*- og *transformative* kapasiteter. Indikatorene måler dermed samfunns resiliens i en kontekst hvor hybride trusler representerer faren samfunnet står ovenfor. Modellen beskriver også hva indikatoren måler, antatt effekt på samfunns resiliens ved høy score på indikator samt hvilken kapasitet de representerer.

Tabell 2 – Resiliens indikatorer

Resiliens indikator	Måler	Effekt på samfunns resiliens	Kapasitet
Sosial			
Tillit mellom befolkningen	Hvor høy tilliten mellom personer i samfunnet er	Positiv	Håndtering
Innføring av ny teknologi	Hvor raskt ny teknologi implementeres i samfunnet	Positiv	Håndtering
Utdannings nivå	Andel av befolkningen som har høyere utdanning	Positiv	Adaptiv
Informasjon til befolkningen om trusselen	Måler hvordan beslutningstakere kommuniserer risiko til befolkningen	Positiv	Håndtering
Fysisk			
Varsling	Hvilke verktøy samfunnet har for å varsle om hendelser	Positiv	Håndtering
Respons	Hvilke verktøy samfunnet kan respondere en hendelse med	Positiv	Adaptiv
Recovery	Hvilke tiltak samfunnet kan benytte for å gjenopprette til normaltilstand	Positiv	Transformativ
Læring	Hvordan samfunnet kan dra lærdom av hendelser for å forbedre seg	Positiv	Transformativ
Økonomisk			
Økonomiske ressurser tilgjengelige	Hvor stor evne samfunnet har til å investere i tiltak	Positiv	Håndtering
Økonomisk ulikhet	Hvor stor grad av ulikhet det er i samfunnet	Negativ	Transformativ
Sysselsettingsgrad	Hvor stor del av samfunnet som er i arbeid	Positiv	Håndtering
Helsedekning	Hvor stor del av befolkningen har tilgang på helsetjenester	Positiv	Håndtering
Institusjonell			
Reguleringsmekanismer	Hvilke verktøy samfunnet har for å regulere risikoområder	Positiv	Adaptiv
Tillit til myndighetene	Hvor høy befolkningens tillit til myndighetene er	Positiv	Håndtering
Prosedyrer for krisehåndtering	I hvilken grad et samfunn har etablerte prosedyrer for krisehåndtering	Positiv	Håndtering
Befolkningens involvering i beslutningstaking	I hvilken grad ulike aktører i befolkningen involveres i beslutningstaking	Positiv	Adaptiv

Vi kan dermed si at samfunns resiliens er et sett med egenskaper som kan kategoriseres i fire dimensjoner som har medfølgende indikatorer som kan måles kvalitativt eller kvantitativt. Et eksempel på dette vil være tillit mellom befolkningen, denne indikatoren vil være mulig å måle kvalitativt, mens indikatoren på sysselsetting i samfunnet vil være en tilstand man kan måle kvantitativt. Ser vi så til resiliens triangelet som et bakteppe, vil det å forbedre disse domeneene være veien til målet om å forbedre resiliens til å bedre kunne motstå, tilpasse og gjenopprette. Hensikten med å benytte samfunns resiliens som et rammeverk er i hovedsak å identifisere indikatorer for samfunnet. Hypotesen er at høye verdier av indikatorene vi tilsi høy resiliens i møte med hybride trusler. Rammeverket er ment som et verktøy for beslutningstakere på et strategisk nivå som vil øke de håndtering, adaptive og transformative kapasiteten som samfunnet har i møte med hybride trusler.

Samtidig er det viktig å trekke frem et moment Freedman, Gjørsv og Razakamaharavo (2021, s. 41) argumenterer, for å bedre forstå hvordan sivile er aktører i den hybride konteksten så vel som mål i hybride scenarioer. Derfor er det viktig å forstå det sivile domenet i seg selv, og hvor de mulige sårbarhetene ligger. Kjernen i samfunns resiliens som et rammeverk kommer frem ved å forstå og vurdere hybride trusler, de indikatorene vi her har indentifisert i denne studien vil være en start i å kunne måle samfunns resiliens i et samfunn som skal motstå, tilpasse og lære av hybride trusler.

2.2.2 Krisehåndtering

For å ha en helhetlig tilnærming til forsvarerperspektivet benytter studien samfunns resiliens som et rammeverk, samtidig benyttes krisehåndtering som eget fagfelt og litteraturkilde for å beskrive handlingsrommet hybride trusler utspiller seg i. Det blir derfor viktig å avgrense hva en krise er, hva krisehåndtering er og hvilke prosesser som settes i gang i denne konteksten.

Hybride hendelser finner sted i en gråsoner mellom fred, krise og krig, det vil være naturlig å trekke inn konteksten de befinner seg i. Krisehåndtering som fagfelt vil være til hjelp for å belyse handlingsrommet aktørene som står ovenfor hybride trusler befinner seg i. For å forstå krisehåndtering må vi først forstå hva en krise er, ifølge Pursiainen (2017, s. 11) kjennetegnes en krise ved at en hendelse truer de viktigste målene eller verdiene til en aktør, det er begrenset med tid for beslutningstaking og flere uforutsigbare hendelser eller usikkerheter knyttet til

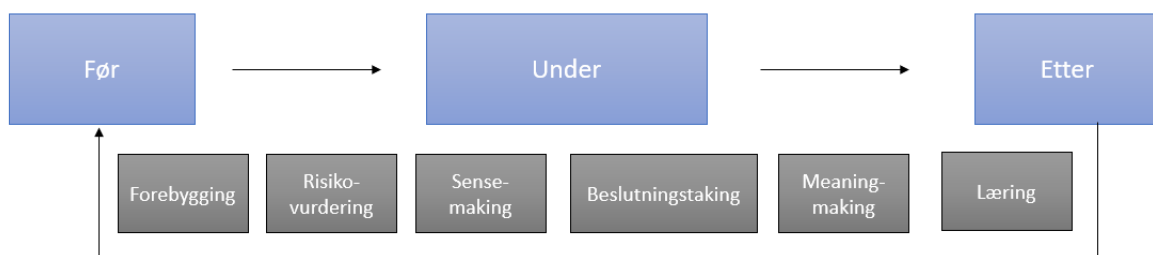
situasjonen tilsier at det dermed er det vanskelig å forme et klart bilde av konsekvensene som beslutningene og vedtatte tiltak vil ha. Kriser kan true kjerneverdier eller institusjonelle systemer i et samfunn (Boin & Kuipers, 2018, s. 24). Dette medfører at kriser kan være et resultat av hybride trusler og det vil være nærliggende å trekke frem hvordan krisehåndteringslitteraturen kan bidra til å identifisere og håndtere hybride trusler. Krisehåndtering kan defineres som innsatsen som rettes mot å minimere virkningen av en trussel. Innsatsen involverer flere aktører på ulike nivå, disse nivåene kan kategoriseres i strategisk nivå som omfatter politikere og ledere i offentlige og private organisasjoner, samt det operasjonelle nivå som vil være operatørene i førstelinjen (Boin, Hart, Stern & Sundelius, 2017, s. 29). Som vi kan se av kriteriene for hybride trusler og krisehåndtering som funksjon for innsatsen mot hybride trusler finnes det en dimensjon av politikk i deres karakter. Det kan også argumenteres for at hybride hendelser og de indikatorene som er valgt ut for å måle samfunns resiliens mot hybride trusler befinner seg på det strategiske nivå.

En krise kan deles i minst tre faser, før-, under- og etter krisen (Pursiainen, 2017, s. 5). Dette gjør at krisen er sirkulær ettersom ved utgangen av en krise, etter- krisefasen vil man befinne seg i en ny førkrisefase. De tre fasene understøttes av en rekke prosesser og kapabiliteter, ser vi til før-krisefasen trekker Kruke (2015, s. 178) og Pursiainen (2017, s. 18) frem at denne fasen omhandler forebygging og risikovurdering. Forebyggingen vil handle om å sette samfunnet i stand til håndtere hendelser man ikke kan forhindre, mens risikovurdering ses i sammenheng med risikostyring, hvor identifikasjon av risiko, analysen av den identifiserte risikoen samt evaluering av risikoen i en kontekst av hva man kan akseptere (Pursiainen, 2017, s. 18-23).

I under- krisefasen implementeres arbeidet som er lagt ned i før-krisefasen (Kruke, 2015, s. 178). Dette representerer responsen på krisen og kan på et strategisk nivå reduseres til sense-making, beslutningstaking og meaning-making. Dette illustrerer hvordan identifikasjon og kommunikasjon av en hendelse er med på å avgjøre hvordan beslutningstakere berammer en hendelse, som en krise eller ei. Sense-making har to komponenter i form av deteksjon av trusler og sårbarheter, samt forståelse av at en krise utfolder seg (Boin et al., 2017, s. 23). Dette refererer dermed til tolkningen av indikatorer på en krise. Meaning-making er forsøk på redusere publikums- og politisk usikkerhet, samtidig som man forsøker å bygge tillit til kriseledelsen som eier av krisen og dens håndtering (Boin et al., 2017, s. 76). Det vil si at dette handler om kommunikasjon av krisen til interessenter eller samfunnet som en helhet. Disse to konseptene

gir også en dimensjon av hvordan beslutningstakere kan påvirke samfunnets forståelse og håndtering av slike scenarioer der hybride virkemidler benyttes. Et viktig aspekt av kommunikasjonen rundt hybride trusler handler om hvordan vi gir fenomenet mening. Forskjellige menneskers oppfattelse av en krise er ulik, noen kan tolke en krise som kryptende over tid, mens andre blir klar over krisen i det den blir akutt. Derfor er sense-making og meaning-making viktig for å fange opp hybride trusler i tide til å iverksette motvirkende tiltak.

I etter- krisefasen finner vi læring som prosess på et strategisk nivå hvor kunnskap trekkes fra krisen og forebyggingen av krisen, utforskning og granskning av hendelsene som ledet opp til krisen, samt responsen og beslutningene vil her utredes for å føre ny kunnskap tilbake til den nye før-krisefasen (Kruke, 2015, s. 179). Samtidig kan det trekkes frem at læring ikke er en stillestående prosess som kun forekommer i kjølvannet av en krise, aktørene som er involvert i håndteringen vil kunne finne læring i de andre fasene av en krise.

Figur 3 – Krisefaser og underliggende dimensjoner

Denne modellen illustrerer hvordan krisens faser og underliggende elementer av å detektere, forstå, beslutte, kommunisere og lære plasseres sammen i en sirkulær modell. Ved å anvende de tre kategoriene av samfunnets grunnleggende behov, styringsevne og suverenitet, befolkningens sikkerhet og samfunnets funksjonalitet er det mange sektorer i det offentlige på ulike hierarkiske nivå. Samtidig finner vi også private organisasjoner og det sivile samfunn som helhet, dette skaper mange eiere av krisen, og derav kriseledere. Ved et hybrid scenario vil det være flere variabler som bestemmer hvem kriseledelsen eller eieren vil være. De fire prinsippene for samfunnssikkerhet, ansvar, likhet, nærhet og samvirke (Samfunnssikkerhetsinstruksen, 2017) vil påvirke dette. Håndteringen kriseledelsen vil benytte vil videre påvirkes av hvordan hendelsen blir identifisert gjennom varsling og risikovurdering,

hvordan hendelsen blir kommunisert og beslutninger som tas vil igjen bli påvirket av hvilke hybride virkemidler som benyttes. I Samfunnssikkerhetsinstruksen (2017) kommer det frem at sikkerhetspolitiske kriser og væpnet konflikt tilsier overordnet styring og koordinering fra sentralt myndighetsnivå. Dette krever at scenarioet er identifisert og erkjent som en krise, samt kommunisert slik at beslutninger om tiltak for å motvirke hendelsen kan forekomme. Det vil si arbeidet med forebygging og risikovurdering har funnet sted for denne type kriser, men at sense-making ved identifisering og erkjennelse kan utløse ulike former for organisering av kriseledelsen og eieren av denne type kriser.

For å illustrerer hvordan hybride trusler blir kommunisert i Norge, kan vi se på uttalelsen fra Etterretningstjenesten (2021, s. 13) om sammensatte trusler. «*Mer anvendelig militærmakt og sammensatt bruk av virkemidler gjør skillet mellom statssikkerhet og samfunnssikkerhet mindre tydelig*». Denne uttalelsen viser at fortolkningen av hybride trusler er i endring, det vil si at man på et strategisk nivå hos norske myndigheter kommuniserer trusselen som noe vi som samfunn må se og handle etter. Ved å kommunisere at skillet mellom statssikkerhet og samfunnssikkerhet blir mindre tydelig kommuniserer man her til interessenter og samfunnet som helhet at trusselen treffer flere sektorer og funksjoner i samfunnet og dermed er sammensatt. I mange tilfeller vil det å identifisere en krise eller trussel være åpenbart, andre ganger kan skulte operasjoner føre til at beslutningstakere i samfunnet ikke oppfatter hendelser til å være en del av noe større, en krise og dermed ikke beslutte tiltak for å motvirke dem.

3.0 Metodologi

Et åpenbart problem ved hybride trusler som fenomen er å identifisere og skille de fra uregelmessige hendelser, dette problemet gjør seg også gjeldene når vi i denne studien forsøker å ta en vitenskapelig tilnærming til fenomenet. Det er derfor denne studien har valgt å benytte et tverrfaglig teoretisk perspektiv for å utvikle analytiske modeller som kan utforske fenomenet. Ved hjelp av to caser i en eksplorativ tilnærming vil studien forsøke å anvende modellene som analytiske rammeverk. Den eksplorative tilnærmingen vil redegjøres for i dette kapittelet og legge grunnlaget for et egnet forskningsdesignet til studiens problemstilling.

3.0.1 Hvorfor velge en kvalitativ metode?

I denne studien har det metodiske valget falt på kvalitative tilnærminger for å besvare problemstillingen og de fire påfølgende forskningsspørsmålene på best mulig måte. Valget av en kvalitativ tilnærming gir studien fleksibilitet og mulighet til å gå i dybden av fenomenet. Valget av en kvalitativ strategi baserer seg på flere momenter. Det første vil være at en kvalitativ tilnærming gir anledning til å gå i dybden av tematikken ved å studere enheter ved et fenomen for så å kunne tolke dette i lys av konteksten dette foregår i (Creswell, 2007, s. 37). Det vil si at vi bruker kvalitativ metode for å uttale oss spesifikt om sosiale mønstre innenfor avgrensede områder. Etersom problemstillingen i studien består av et *hvordan* spørsmål er det ifølge Yin (2017, s. 35) naturlig for en forsker å velge en kvalitativ strategi for å besvare slike spørsmål. Etersom slike problemstillinger omhandler lenker av hendelser som må analyseres over tid, heller enn å telle antall påtrufne hendelser, er det ved hjelp av casestudier mulig å utforske fenomenet over tid i en kontekst. Valget av en kvalitativ tilnærming i denne studien baserer seg dermed på selve fenomenet, problemstillingens formulering og de påfølgende forskningsspørsmålene. For denne studien kan det argumenteres for at en kvalitativ tilnærming er den beste ettersom det innenfor faglitteraturen er en rekke tilnærminger til hybride trusler, men ingen enighet omkring fenomenet. Det betyr at denne studien kan fylle et gap og tilføre fagfeltet verdi.

Som det kommer frem av teorigapittelet finner vi her et fragmentert fagfelt, hvor den vitenskapelige debatten om fenomenet finnes i en rekke domener. Samtidig er det viktig å understreke at forskningen på det hybride trusler er relativt fersk. Det siste tiåret har begrepet omfavnet mer av litteraturen, likevel er det ingen felles enighet om definisjon av fenomenet, noe som leder denne studien til å ta en eksplorativ tilnærming og vil derfor være et godt alternativ for å forske på fenomen som er relativt nye problemstillinger (Mills, Durepos & Wiebe, 2009, s. 372). Eksplorerende studier sin hensikt er å oppnå ny innsikt i fenomener der det foreligger få studier, sammen med casestudien som metode vil hensikten være å utforske faktorer og årsaker enhetene som analyseres innehar i de selekterte casene (Akhtar, 2016, s. 75). Det vil si at denne metoden vil kunne gi svar på *hvorfor* og *hvordan* spørsmål (Yin, 2017, s. 35). Samtidig er det viktig å trekke frem at denne studien ikke tar for seg omfanget av fenomenet ettersom metodikken valgt for å gjennomføre studien i liten grad forteller noe om frekvensen av forekomster av fenomenet.

3.1 Forskningsdesign

Forskningsdesignet har som hensikt å være et solid rammeverk for studien og vil være planen, strategien og strukturen for innsamling av data, analyse og tolkningen vi kan trekke ut av den (George & Bennett, 2005, s. kapittel 4). Samtidig trekker George & Bennett (2005) tre faser i dette arbeidet. I den første fasen formuleres mål, utforming og strukturen for studien, dette vil utgjøre forskningsdesignet. I fase to gjennomføres hver casestudie. I fase tre trekker forskeren frem funnene fra casestudiene og vurderes deres bidrag i å oppnå målene med studien (George & Bennett, 2005, s. 102).

Den første oppgaven påkrevd i et design er spesifisering av problemet og målet med studien (George & Bennett, 2005, s. 104). Med den tentative litteraturstudien i forstudiearbeidet med denne studien kom temaet hybride trusler frem som fragmentert og dette resulterte i problemstillingen «Hvordan kan samfunns resiliens bidra til å redusere virkningen av hybride trusler?». Denne problemstillingen setter studiens mål, det vil si at målet med studien er å utforske hvordan den teoretiske tilnærmingen samfunns resiliens tilbyr kan redusere virkningen, eller effekten av fenomenet hybride trusler. Det neste spørsmålet blir så hvordan

studien kan oppnå denne målsettingen. Det gjøres gjennom formulering av de fire forskningsspørsmålene fra introduksjonskapittelet.

De fire forskningsspørsmålene gjør problemstillingen forskbar og utgjør målene for studien. Forskningsspørsmål 1, muliggjør forskning på hva hybride trusler er og hvordan de kan kategoriseres og identifiseres. Forskningsspørsmål 2 utforsker hva trusselen består av. Forskningsspørsmål 3 og 4 identifiserer den teoretiske tilnærmingen studier ønsker å benytte for å analysere hybride trusler konseptuelt. Det vil si at dette spørsmålet identifiserer hvem eller hva som er under analyse, nemlig samfunnet og at det tilskrives en egenskap for å møte denne trusselen. Området studien befinner seg i er det norske samfunnet, denne avveiningen er gjort for å kunne finne indikatorer for samfunns resiliens og kvalitativt gi et estimat på hvordan det kan måles. Dette vil i seg selv kunne være et referansepunkt for en senere studier. Samtidig er det valgt ut to ulike casene for å gi studien nok fleksibilitet og avgrense arbeidet i utforskningen av fenomenet.

Studien handler dermed om fenomenet hybride trusler, og benytter teoretiske tilnærminger fra resiliens- og krisehåndteringslitteraturen for å diskutere funn i empirien. Det vil si at studien har behov for å innhente data for å sette teorien opp imot noe, for å utforske det. Dataen det er behov for er caser der vi kan analysere og diskutere fremtredelsen av noe vi kan definere som hybrid. Den valgte metodikken for å oppfylle dette kravet er casestudie og datainnsamlingsmetoden er dokumentanalyse. Bakgrunnen for valget av casestudie som metode i denne studien kan argumenteres med de tre momentene Yin (2017, s.39) trekker frem for valg av forskjellige forskningsmetoder. Dette innebærer at forskning som tar for seg hvordan og hvorfor spørsmål, studier der forskeren har liten eller ingen kontroll over adferden til enhetene under analyse samt fenomen eller hendelser som finner sted i nåtid. Etersom denne studiens problemstilling og fenomen oppfyller disse tre momentene kan det argumenteres at valget av casestudie er den beste metoden for å besvare problemstillingen og de medfølgende forskningsspørsmålene.

En casestudie omhandler analyse av hendelser eller enheter. For å kunne definere hva et casestudie er ser vi til (Yin, 2017, s. 45) «*A case study is an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon within its real-life context, especially when the boundaries between phenom and context are not clearly evident*». I en casestudie legger man vekt på

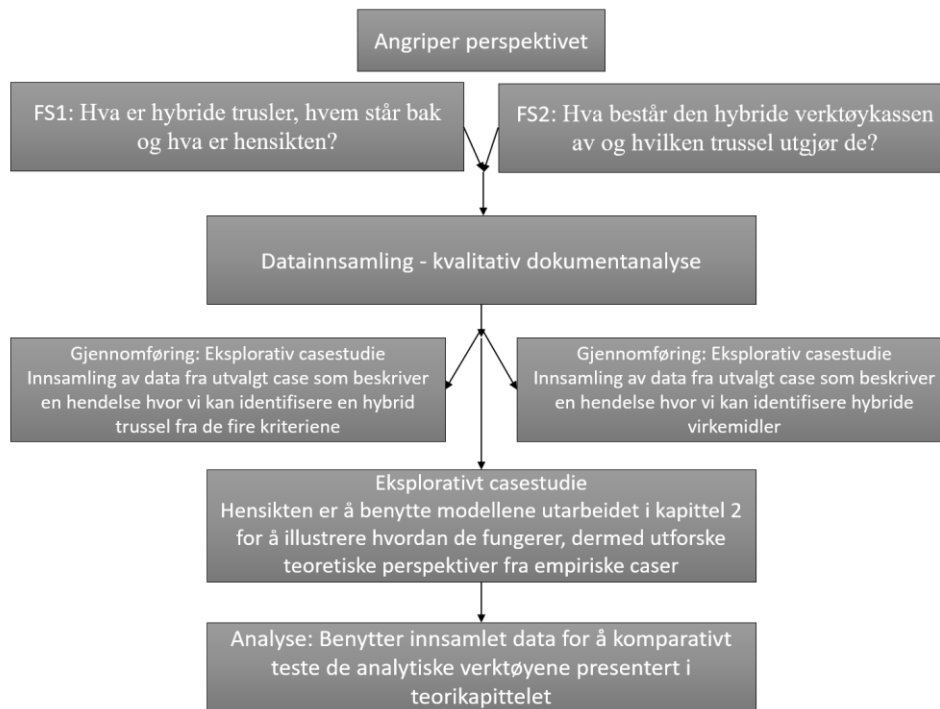
kontekstuelle forhold ved hendelser og erfaringene aktørene opplever i disse hendelsene. Slike studier kan gjennomføres ved hjelp av en mengde tilnærminger, både kvalitative og kvantitative for å samle inn data til analyse. Yin (2017) trekker frem observasjon, intervjuer, dokumenter, fotografier, samt eksisterende statistikk og disse metodene kan kombineres. Samtidig argumenterer jeg for at en eksplorativ tilnærming er den beste fremgangsmåten for å belyse temaet og problemstillingen ettersom forskningen på fenomenet er relativt fersk og i stadig utvikling.

Kildene som benyttes for å innhente data vil være dokumenter, altså er dokumentanalyse den foretrukne metoden som benyttes for å analysere dataen. Dokumentanalyse kan defineres som en systematisk prosess for å gjennomgå og evaluere dokumenter, dette krever at forskeren undersøker og tolker dataen for å tilskrive den mening (Bowen, 2009, s. 2). Denne formen for datainnsamling kan ta for seg store mengder dokumenter, fra nyhetsartikler, kart og offentlige rapporter. Denne kilden til data er valgt ettersom det kan argumenteres for at i en eksplorativ studie er hensikten å skape ny innsikt innenfor et tema det finnes få studier om fenomenet. Samtidig argumenterer jeg for at casestudier som metodikk og dokumentanalyse som datainnsamlings metode gir forskeren fleksibilitet og mulighet til å utforske hendelser i fortiden som grenser til nåtiden og sette de opp mot teoretiske tilnærminger for å illustrere deres anvendbarhet. Selve analysen av dokumenter involverer gjennomlesning, granskning og tolkning av materialet og vil være gunstig for å undersøke caser som finner sted i fortiden og nåtiden (Lazar, Feng & Hochheiser, 2017, s. 174).

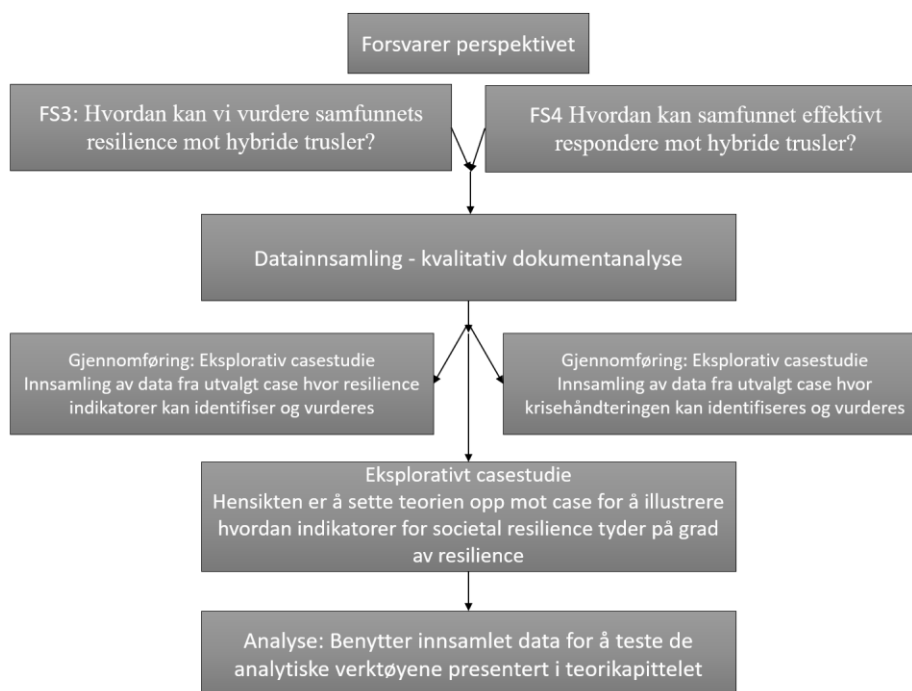
Kriteriene jeg har benyttet for å velge ut caser har fulgt prinsippene (Yin, 2017, s. 59) trekker frem om tilgang til materiale, der argumentet er at forskeren burde velge caser som har mest sannsynlighet for å belyse forskningsspørsmålene. Med dette som bakteppe ble dokumentanalyse valgt for å ivareta tilgang og fleksibilitet. Siden dokumenter blir kilden til data vil det neste spørsmålet være hvilke kriterier man stiller til selve dokumentene. Ettersom dette er en eksplorativ studie ligger det i studiens natur at det finner mindre mengder forskning på dette fenomenet. Konsekvensen dette gir er at søk etter dokumenter som belyser tema gjøres i større søk der nyhetsartikler, pressemeldinger og offentlige dokumenter gir innsikt datakilden forskeren kan benytte for å belyse de tre forskningsspørsmålene og teorien attribuert til dem.

3.1.1 Forskningsspørsmål

For å illustrere forskningsdesignet i samsvar med forskningsspørsmålene har denne studien utarbeidet figur 4 og 5. Figurene har delt forskningsspørsmålene opp i et angriper- og forsvarerperspektiv. For å svare på forskningsspørsmålene har jeg valgt å benytte kvalitativ metode, det gir fleksibilitet og mulighet til å gå i dybden av fenomenet (Creswell, 2007, s. 37). En kvalitativ tilnærming gir anledning til å gå i dybden av tematikken ved å studere enheter ved et fenomen for så å kunne tolke dette i lys av konteksten dette foregår. Forskningsspørsmålene 1 og 2 omhandler ulike dimensjoner ved hybride trusler, og begynner med hvordan hybride trusler kan indentifiseres, hva de består av, og hvilke farer dette utgjør for samfunnet. Videre benytter forskningsspørsmålene en logisk tilnærming for hvordan de kan håndteres gjennom forskningsspørsmål 3 og 4, med samfunns resiliens og krisehåndtering. Det første steget i å besvare spørsmålene ble tatt i teorikapittelet ved å utvikle et eget analytisk verktøy. Hvor kriteriene for hybride trusler, figur 1 tilhører forskningsspørsmål 1. Den hybride verktøykassen, figur 2 henger således sammen med forskningsspørsmål 2. Innenfor forsvarerperspektivet har resiliens indikatorene gjennom tabell 2 utgjort det analytiske rammeverket for å vurdere samfunnets resiliens mot hybride trusler, altså forskningsspørsmål 3. Gjennom krisehåndtering som fagfelt har også figur 4 gjort seg gjeldene for å være et analytisk verktøy ved å undersøke hvordan samfunnet kan respondere mot hybride trusler og ivaretar forskningsspørsmål 4.

Figur 4 – Forskningsdesign for forskningsspørsmål 1 og 2

Figur 5 – Forskningsdesign for forskningsspørsmål 3 og 4

Strategien for å samle inn data for å svare på forskningsspørsmålet baserer seg på dokumentanalyse, det vil si at kilden til data er dokumenter. Denne innsamlingsstrategien benyttes for å sikre tilgang til materialet, samtidig som det lar oss benytte hendelser som har

funnet sted i nær fortid frem til nåtiden. Dette styrker studiens evne til å samle inn relevant data for videre analyse av problemstillingen. Det er viktig å trekke frem at grunnlaget for datainnsamling baserer seg på åpent tilgjengelig informasjon, ettersom dette fenomenet er relativt ferskt innenfor samfunnssikkerhetsdebatten er hovedtyngden av data innhentet fra nyhetsartikler og offentlige rapporter. Dette krever i innsamlingsfasen og analysen at forskeren må lese mellom linjene og trekke slutninger mellom ulike dokumenter for å dekke data behovet, dette er basert på prinsippene (Yin, 2017, s. 59) trekker frem om tilgang til materiale. Der argumentet er at forskeren burde velge caser og datakilder som har mest sannsynlighet for å belyse forskningsspørsmålene.

Analysen av dataen benytter i hovedsak de konseptuelle verktøyene presentert i teorikapittelet og har som mål å utforske det teoretiske rammeverket samfunns resiliens og krisehåndtering tilbyr. Samtidig som de analytiske verktøyene av den tidligere litteraturen om hybride trusler tilbyr for å videre kunne utforske og forstå fenomenet i konteksten den befinner seg i. Analysen vil indikere funn relatert til modellene ved å ta for seg hvert perspektiv, før de skal diskuteres opp mot teoretiske tilnærminger.

3.1.2 Case seleksjon

Det neste steget i designprosessen er selektering av case. I denne studien ønsker jeg å benytte flere caser, og derfor er det viktig å trekke frem hva denne tilnærmingen betyr, ettersom det finnes flere måter å gjøre dette på. Yin (2017, s. 92) trekker frem at en casestudie kan inneholde flere caser i en «*multiple-case study design*». George og Bennett (2005, s.194) viser til en kontrollert sammenligning av to eller flere tilfeller av et spesifisert fenomen som ligner på hverandre i enhver sammenheng, med unntak av en. Formålet med å benytte en flerfoldig casestudie over en komparativ casestudie kommer av at for å styrke datainnsamlingen vil jeg benytte meg av flere caser for å illustrere en teoretisk tilnærming til hybride trusler gjennom samfunns resiliens. For å kunne teste det teoretiske perspektivet vil man gjennom caser kunne illustrere koblinger og årsakssammenhenger mellom fenomenet og teoretiske tilnærminger. Bakgrunnen for dette valget må ses i lys av den eksplorative tilnærmingen som ligger til grunn for studien, men vil samtidig være lik den komparative case metoden George og Bennett (2005) beskriver. Ettersom formålet er å utforske og utvikle forståelsen av fenomenet, utvikle begreper

og teori tilknyttet fenomenet. Forskjellen kommer av den utforskende delen av studien, hvor utforskning av egenskaper ved de forskjellige casene for så å kunne teste eller utforske den foreslåtte teoretiske tilnærmingen gjennom casestudien. Det vil si at i denne studien ønsker jeg å utforske, skape forståelse og kaste lys over samfunns resiliens ved hybride trusler som et konsept. Og som George & Bennett (2005), og Yin (2017) har argumentert, er casestudier en adekvat metode å benytte når man søker innsikt til hendelser eller fenomen hvor forskeren har liten eller ingen kontroll over adferden til enhetene som analyseres.

Argumentet for å velge akkurat disse casene baserer seg på tre momenter. Det første er at de sikrer at enheten under analyse er samfunnet, som er et av målene med denne studien. Det andre momentet handler om relevans til hensikten og formålet med studien, dette argumenteres av (George & Bennett, 2005, s. 114) som et av de viktigste kriteriene ved case seleksjon. Det tredje momentet som ble tatt i betraktning ved denne seleksjonen er at disse to casene representerer ulike hybride virkemidler, mål og dimensjoner av resiliens. Dette gir studien fleksibilitet og mulighet til å utforske, som ligger i den eksploderende casestudiens natur.

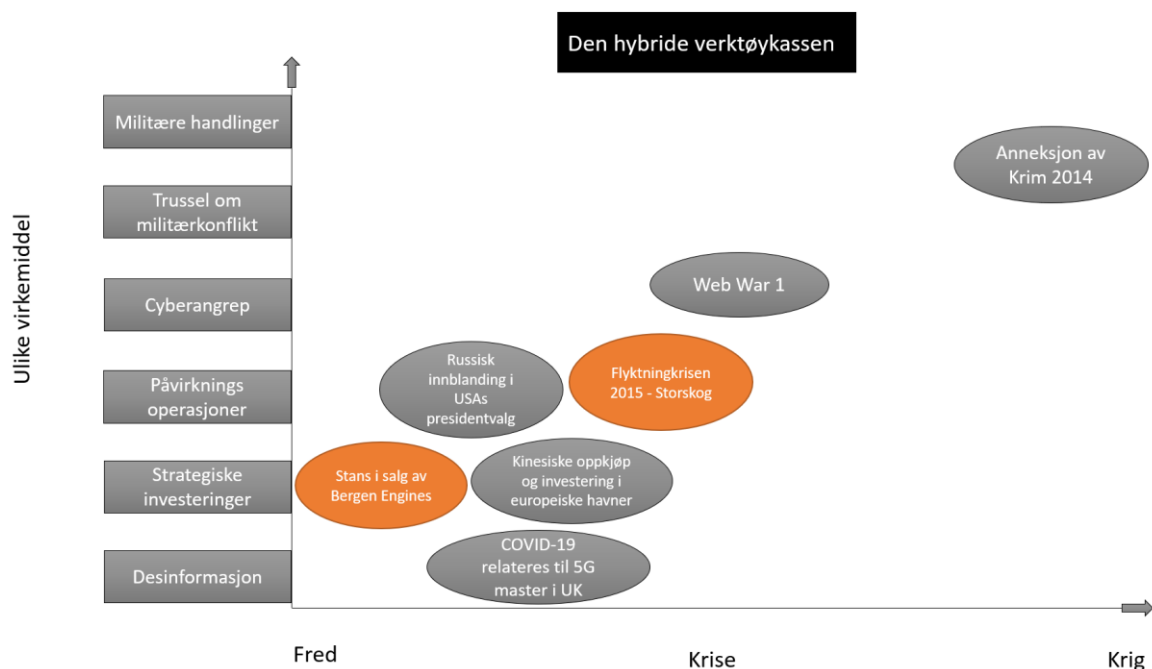
3.2 Hvordan kan vi stole på dataen?

Hvordan kan vi stole på denne studiens reliabilitet, er et viktig spørsmål å ta med seg inn i arbeidet med hybride trusler. Som det kommer frem av denne studien er det vanskelig og klart kunne definere en trussel som hybrid, det er derfor vanskelig å kunne argumentere for at en annen vil kunne trekke de samme slutningene med det samme datamaterialet. Dette er et argument (Yin, 2017, s. 82) trekker frem som ett av de viktigste ved reliabilitet, altså etterprøvbarehet. Etersom denne studien har valgt en eksplorativ tilnærming er det et strategisk valg for å bedre kunne svare på problemstillingen, casene som er selektert er også valgt med dette som et bakteppe. Studien har forsøkt å ivareta reliabilitet ved å dokumentere hvordan dataen er innhentet og analysert. Ved å strukturere forskningsdesignet og la teorien gi rettleiding i datainnsamlingen, samt seleksjon av case vil man øke systematiseringen av studien og dermed øke mulighetene andre har til å repetere prosessen. Det er viktig å trekke frem at forskning på et fenomen som hybride trusler gir et begrenset datautvalg, det kan tenkes at mye av materialet som omhandler hybride trusler er skjermet, likevel har studien ved å benytte åpne kilder sikret reliabilitet ved at forskningen kan etterprøves.

Dette bringer oss også til validitets begrepet, som handler om troverdigheten til dataen og studien (Creswell & Creswell, 2018, s. 174). For denne studien betyr det om vi med sikkerhet kan stole på slutninger, argument og gyldighet. Med en eksplorativ tilnærming ligger det et element av at datamaterien er fersk, hybrid trusler er ikke et fagområde det finnes store mengder med tidligere forskning bak. Det blir dermed utfordrende å ivareta validiteten ved en slik studie. Likevel kan det argumenteres for at denne studien tar de nødvendige grep ved å ha et forskningsdesign som reflekterer egnethet til å besvare problemstillingen og har benyttet tverrfaglige teoretiske tilnærminger for å operasjonalisere problemstillingen gjennom fire medfølgende forskningsspørsmål. Ifølge Creswell og Creswell (2018) kan kvalitative studier benytte ulike strategier for å øke sin validitet. En slik strategi er benyttet i denne studien gjennom triangulering, studien har benyttet ulike kilder for å etablere årsakssammenhenger, et eksempel på dette vil være å benytte nyhetsartikler i samsvar med offentlige dokumenter for å ivareta autentisitet i årsaksforklaringer og dermed slutningene som trekkes i lys av disse. Ettersom kvalitative studier henger sammen med behovet for kontekstavhengig data medfører dette lav ekstern validitet siden slutningene fra analysen ofte ikke er representative for andre enheter eller situasjoner. Dette henger sammen med problemstillingens formulering, ettersom vi i denne studien søker å utforske hvordan noe henger sammen i en spesiell kontekst er ikke formålet med studien å overføre kunnskap til enhver annen situasjon. Likevel kan det argumenteres for at den eksterne validiteten styrkes ved bruk av indikatorer fra tabell 2, disse indikatorene utgjør noe målbart andre kan benytte i samsvar med de samme kildene for å trekke slutninger, og øker systematiseringen av gjennomføringen.

4.0 Empiri og diskusjon

I dette kapittelet vil studien legge frem empirien som skal analyseres og diskuteres. Empirien vil i denne studien behandles i en to-steps prosess. Denne prosessen behandler hver enkelt case for seg selv med presentasjon og bakgrunn for casen, med den påfølgende analysen og diskusjonen opp mot det teoretiske rammeverket som studien har utviklet. Analysen vil bestå av tre delkapitler hvor først angriperperspektivet utforskes ved hjelp av figur 1 – kriterier for hybride trusler og figur 2 – den hybride verktøykassen. Forsvarerperspektivet behandles ved hjelp av tabell 2 – indikatorer for samfunns resiliens og figur 3 – krisefaser og underliggende elementer.

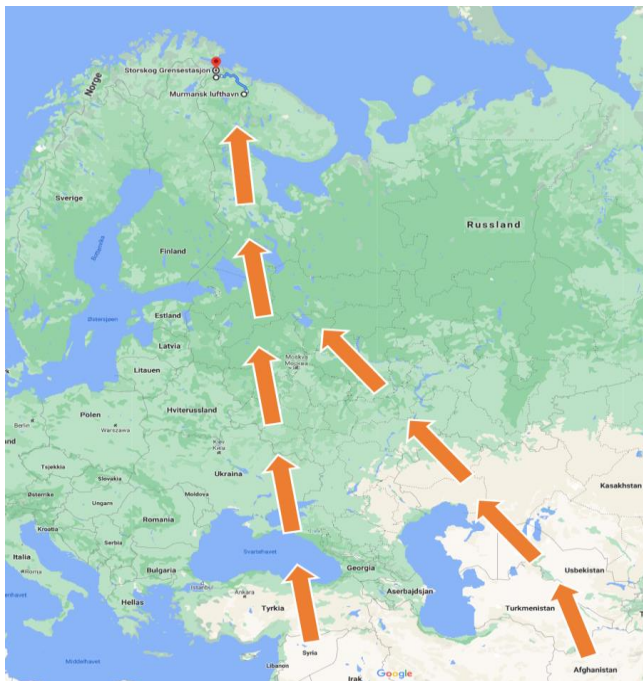

Figur 6 – Modifisert figur 2 med caser plassert i modellen

Som vi kan se av figur 6 har de to casene i denne studien blitt plassert i den hybride verktøykassen. Ved første øyeblikk ser vi at disse hendelsene holder seg lav på skalaen av alvorlighetsgrad, målt i voldelige og ikke voldelige virkemidler. Samtidig fant de sted i en gråsoner mellom fred og krise, hvor en av dem beveget seg mot konfliktnivået krise. Dette er et funn i seg selv, og vitner om at hybride hendelser samfunnet har møtt ikke har eskalert til hverken voldelige virkemidler eller krise-krig målt i konfliktnivået.

4.1 Flyktningkrisen i 2015

Ifølge George og Bennett (2005) er et av de første stegene ved å studere en case å gjøre seg kjent med litteraturen om hendelsen, dette er for å gi forskeren og leseren en grunnleggende forståelse av hendelsesforløpet. Den første casen studien vil presentere for så å kunne diskutere er flyktningkrisen i 2015. Denne hendelsen utspilte seg på grensen mellom Norge og Russland ved grensestasjon Storskog. Tidsrommet hendelsen utspilte seg i var august til midten av november 2015, hvor over 5000 asylsøkere tok seg over den norsk-russiske grense ved Storskog grensepassering (Abelsen, 2017). Det første halvåret i 2015 registrerte Utlendingsdirektoratet 40 søknader om asyl fra personer som kom over Storskog grensestasjon, og i perioden oktober til november ble det registrert over 5000 slike søknader (Utlendingsdirektoratet, 2015b, s. 12). Hovedvekten av asylsøkerne som passerte Storskog grensestasjon oppga syrisk og afghansk statsborgerskap (ibid.). Den markante økningen av asylsøkere på grensen vitner om den største pågangen av asylsøkere man noen gang har dokumentert på den norsk-russiske grense. Omfanget av en slik økning i ankomster ved en grensestasjon som tidligere ikke ble benyttet i stor grad til mottak av asylsøkere skapte etter hvert stort engasjement i media. Med bilder av asylsøkere på sykler som trillet over grensen skapte det sensasjonelle bilder for videre dekning av hendelsen i internasjonal presse (Doyle, 2015).

Figur 7 – Kartutsnitt av den arktiske asylruten, (Googl maps, 2021)

Kartet over illustrer reiseruten mange av asylsøkerne som kom over Storskog grenseovergang høsten 2015, og er inspirert av (Moe & Rowe, 2016, s. 87). Kartet viser oss hvor store avstander som ble tilbakelagt for å passere den norsk-russiske grense gjennom den arktiske asylruten.

Det stadig økende presset på registrering og mottaks kapasiteten samfunnet hadde høsten 2015 ble i media kommunisert som en situasjon ute av kontroll hvor kaos og mangel på kontroll over nasjonale grenser var fremtredende. Flere ulike aktører var involvert i håndteringen av denne krisen på ulike nivå i den norske forvaltningen. På lokalt nivå identifiserer vi Sør-Varanger kommune, Finnmark politidistrikt, og Fylkesmannen (Statsforvalteren). På et nasjonalt nivå finner vi Utlendingsdirektoratet, Politidirektoratet, Justis- og Beredskapsdepartementet samt Regjeringen. Beskrivelsen av situasjonen som kaotisk og en følelse av krise spredde seg i det politiske miljøet og befolkningen for øvrig. Ettersom situasjonen på Storskog eskalerte og lignet mer på en krise utløste dette respons på høyeste nivå hos myndighetene på minister nivå (Salvesen, 2015).

Tiltakene som representerer responsen etter at hendelsen ble løftet opp på et sentralt nivå hos myndighetene innebærer i første omgang kommunikasjon mellom russiske og norske myndigheter på utenriksminister nivå. Et møte mellom de to politiske lederne fant sted og hvor utfordringene ble brakt på banen (Skarvøy, Johnsen & Johnsen, 2015). Under dette møte ble det stilt spørsmål om Russlands visumspraksis til flyktninger som reiser gjennom landet. Møtet førte ikke frem til nye tiltak fra russisk side. Utfallet i etterkant av møtet ble endret praksis hos mottak og kontroll ved grensen. Flere av asylsøkerne etter hvert ble prosessert som asylsøkere på grensen og ikke på norsk territorium, samtidig ble det testet retur tilbake til Russland etter ordre fra Politidirektoratet. Dette førte til at Russiske myndigheter ikke aksepterte returnerende migranter og fordømte praksisen norske myndigheter hadde begynt (Skarvøy, 2015). Gjennom høsten 2015 ble det i Regjeringen diskutert om hvorvidt man kunne stenge grensen og lovendringsprosesser ble igangsatt for å igangsette raskere retur av asylsøkerne. Dette arbeidet resulterte i November 2015 en instruks om rutiner for rask håndtering av personer som ankommer over norsk-russisk landegrense, samt et rundskriv om rask saksbehandling for asylsøkere som har hatt opphold i Russland (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2015b). Resultatet av disse reguleringsendringene ser vi i statistikken over asylsøknader (Utlendingsdirektoratet, 2015a) en markant nedgang i søknader i desember 2015. I ettertid har flere deltagere i den politiske debatten spekulert om denne hendelsen representerer en hybrid

handling fra russisk side Rowe (2018). Dette vil være utgangspunktet for den videre analysen og diskusjonen av case.

4.1.1 Hybride kriterier for flyktningkrisen

Ved å benytte flyktningkrisen i 2015, med situasjonen som utfoldet seg på den norsk-russiske grense kan vi i dette delkapittelet benytte studiens analytiske rammeverk for å analysere angriperperspektivet ved denne studiens forskningsspørsmål. For å svare på hva hybride trusler er, hvem som står bak og hva hensikten er, vil det være naturlig å begynne med figur 1 - Kriterier for hybride trusler for å identifisere og kartlegge trusselen. Ved hjelp av figur 2 – den hybride verktøykassen vil vi kunne plassere hendelsen i to dimensjoner, konfliktgrad og alvorlighetsgrad målt i virkemiddelbruk.

Som vi kan se av figur 1, berammer modellen kriteriene for hybride trusler og er et analytisk verktøy for å identifisere og utforske en hybrid trussel. Hvem som står ansvarlig for trusselen er en sentral del av identifiseringsfasen og er den første fasen av modellen. I hendelsene som fant sted høsten 2015 kan vi identifisere flere aktører som representerer trusselen. Den første det er naturlig å trekke frem er asylsøkerne som gjennomfører reisen gjennom Russland for så å krysse grensen til Norge, og som dermed truer kapasiteten samfunnet har av mottak, registrering og videre behandling av ankomne. Ettersom dette ikke er en monoton gruppe som organiserer seg for å gjennomføre reisen fra opprinnelsesland utgjør ikke disse enkeltpersonene en hybrid aktør, de representerer heller innholdet i trusselen. Ved å utforske denne hendelsen som en hybrid hendelse er det dermed aktøren som fasiliteter reiseruten. Altså er det den aktøren som muliggjør hendelsen i å eskalere fra 40 asylsøknader første halvår av 2015 til over 5000 søknader mellom august og november 2015 som gjør seg gjeldene som den hybride aktøren i denne analysen.

Ved å utelukke gruppen asylsøkerne som krysset grensen i tidsrommet denne hendelsen legger til grunn, er det dermed naturlig å rette blikket mot den statlige aktøren Russland. Ettersom denne hendelsen fant sted i en bredere kontekst der mange flyktninger søkte asyl i hele Europa er det naturlig å se til faglitteraturen for å forstå aktør dimensjonen. Karlsen (2019) hevder at flyktningkrisen ble brukt av Russland i en større europeisk kontekst, for å så splid i befolkningens tillit til nasjonale myndigheter og overnasjonale myndighetsorgan som EU og

forsvarsalliansen NATO (Karlsen, 2019, s. 20). I finsk media ble det rapportert at en russisk grensevakt hadde fortalt det finske nyhetsbyrået FNB at russisk etterretning (FSB) organiserte reisene mot grensen (Hufvudstadsbladet, 2016). I norsk media ble det argumentert av flere at dette var en reaksjon på de økonomiske sanksjonene EU og Norge innførte mot Russland i kjølvannet av annekteringen av Krim halvøya (Aale, 2015). Disse tre kildene beskriver den russiske stat som den initierende aktør og et samarbeid mellom kriminelle organisasjoner og etterretningsorganisasjoner som FSB kommer frem som stedfortreder og statlig aktør i denne hybride hendelsen.

Den andre fasen av modellen utforsker hvordan de hybride virkemidlene benyttes, et av kriteriene for at en trussel er hybrid er at det er ulike virkemidler som benyttes på en koordinert og synkronisert måte. Vi kan derfor dele denne fasen i to kategorier basert på virkemiddel bruk, den første kategorien er desinformasjon. Som vi så i fase en kan flyktningkrisen i 2015 på Storskog settes i et internasjonalt perspektiv (Karlsen, 2019, s. 20). Perspektivet Karlsen (2019) bringer frem er at det i flere land, som Latvia, Estland og Tyskland ble mengden av asylsøkere benyttet som grobunn for desinformasjon med budskap om at hverken de nasjonale myndighetene eller overnasjonale organisasjonene som EU klarte å organisere tilstrømmingen og at ankomsten av asylsøkerne var en trussel mot de ulike samfunnene. Ser vi til det norske samfunnet og budskap i sosiale medier som ble fremmet av organisasjoner og partier som Norges Frihetsparti, Demokratene og Stopp islamiseringen av Norge (SIAN), ble det i 2015 og 2016 markert en endring i uttalelser om asylsøkere og flyktninger (Haanshuus & Jupskås, 2017, s. 159). På samme måte som i resten av Europa ble ankomsten av store mengder asylsøkere forbundet med en trussel mot sikkerheten til samfunnet, samtidig finner vi budskap om at problemet egentlig er de internasjonale organisasjoner som EU, norsk innvandringspolitikk og andre institusjonelle rammer (Haanshuus & Jupskås, 2017, s. 159). Her kan vi se at de samme diskusjonene blant ytterliggående grupper fant sted i Norge og andre europeiske land som opplevde den samme økningen i antallet asylsøkere på kort tid.

Den andre kategorien av virkemidler handler om å legge til rette for reiseruten gjennom Russland, og kan kategoriseres som en påvirkningsoperasjon. I mediedekningen som fant sted finner vi signaler på at russiske myndigheter tilrettela for organiseringen av de over 5000 asylsøkerne som krysset grensen. I Finland kommer det frem at russiske grensevakter har uttalt at FSB har organiserte buss- og bilruter fra flyplassen i Murmansk (Hufvudstadsbladet, 2016).

I følge Moe og Rowe (2016, s. 90) ble det i St. Petersburg avslørt svindel, organisert av tidligere medarbeidere i utenriksstjenesten, hvor fiktive arbeidskontrakter ga grunnlag for arbeidsvisum i Russland. Karlsen (2019, s.20) peker på at Russland var en sentral aktør Syria krigen og dermed bidro til å øke asylstrømmen til Europa og Norge gjennom sitt bidrag i krigen.

Den tredje fasen i modellen omhandler hvor hybride trusler rammer systematiske sårbarheter i samfunnet de er målrettet mot. I denne casen kan vi identifisere flere sårbarheter, som kan kategoriseres i to dimensjoner. Den første handler om institusjonelle sårbarheter som tillit og verdier man tilskriver åpne demokratiske samfunn. Som vi har sett gjennom fase en og fase to trekkes det frem at det i en internasjonal kontekst og i Norge ble det rettet oppmerksomhet mot hva asylsøkernes ankomst betydde for samfunnet og de internasjonale organisasjonene som skulle håndtere det. Funnene om at høyreorienterte i Norge benyttet situasjonen for å så tvil om samfunnets innvandrings politikk og hvilken trussel ankomsten var mot sikkerheten (Haanshuus & Jupskås, 2017) sammen med funnene fra andre Europeiske land om samme fenomen (Karlsen, 2019) viser at tillit til internasjonale organer og lokalt selvstyre var under press. Den andre dimensjonen kan tilskrives samfunnets styringsevne, representert av mottak og registeringskapasitet. Denne kapasiteten vil her si hvordan samfunnets evne til å håndtere de ankomne asylsøkerne ble utfordret. Som vi kan se i tallgrunnlaget for ankomne asylsøkere i august til november 2015, utfordret dette de kapasitetene som var tilstede på Storskog (Utlendingsdirektoratet, 2015b, s. 12).

Den fjerde og siste fasen av modellen handler om å identifisere hensikten med den hybride trusselen. Det har i flere mediekkanaler som Politiforum.no, Aldrimer.no og NRK blitt debattert at hendelsen er en russisk hybrid trussel (Horn, 2015). I disse kildene kommer det frem at hensikten med å tillate reise gjennom Russland er å svekke eller destabilisere det europeiske samarbeidet og tilliten til nasjonale myndigheters styringsevne ved å utfordre kapasiteten ved grensen. Dette kommer også frem som et strategisk mål av Russland å splitte EU i synet på asylsøkere, gjennom desinformasjonskampanjer i en rekke ulike land (Karlsen 2019, s20).

Som vi kan se av analysen benyttet med figur 1 oppfyller flyktningkrisen flere kriterier for en hybrid trussel. I figur 2 – den hybride verktøykassen kan vi plassere casen etter hvilke virkemidler som benyttes samt konfliktgraden målt i fred, krise og krig. Ettersom hensikten med den hybride trussel ble behandlet gjennom figur 1 kan vi nå identifisere hvilke virkemidler

som ble benyttet for å nå det strategiske målet om å destabilisere samfunnet og tilliten til nasjonale og overnasjonale myndigheter. I denne casen blir det ifølge flere kilder pekt på ulike virkemidler som benyttes koordinert, Karlsen (2019) peker på desinformasjon og påvirkningsoperasjon, det samme gjør flere debattanter i media som Horn (2015). Kriteriene for å kategorisere noe som desinformasjon er at den bedrar mottakere, har et potensiale for skade, og har en intensjon om å skade og bedra mottakeren. Kildene Horn (2015) og Karlsen (2019), viser til russiske tilknytninger til grupper som sprer falsk informasjon om asylstrømmen til Europa, ser vi til Haanshuus og Jupskås (2017) viser de til aktører på ytre høyre i Norge benyttet de samme kildene for å spre falsk informasjon i Norge for å skade tilliten til samfunnets evne til å håndtere asylsøkerne som kom over grensen i 2015. Ved å se på hensikten, det strategiske målet kan vi identifisere at casen også illustrer en påvirkningsoperasjoner som er et forsøk på å påvirke enkelt individer eller gruppers meninger og beslutninger.

4.1.2 Respons, reguleringsmekanismer og tillit

For å analysere forsvarerperspektivet, hvordan vi kan vurdere samfunnets resiliens mot hybride trusler vil dette steget i analysen handle om å utforske samfunnets evne til å motstå, tilpasse, gjenopprette og lære av hendelsen og vil benytte tabell 2. Gjennom resiliens indikatorene fordelt på fire dimensjoner med fire kapasiteter. Omfanget av å analysere alle indikatorene ville for denne studien bli for stort. Derfor er det valgt ut tre indikatorer for å illustrere hvordan modellen kan benyttes for å analysere samfunnets resiliens. Samtidig vil figur 3 benyttes for å analysere hvordan samfunnet kan effektivt respondere mot hybride trusler ved å se på krisehåndteringen norske myndigheter utøvde ved denne hendelsen.

Den første indikatoren på samfunnets resiliens som skal analyseres er respons, denne indikatoren måler kvalitativt hvilke verktøy samfunnet kan respondere en hendelse med. Ettersom denne hendelsen karakteriseres som en uventet og brå økning i antallet asylsøkere som krysset grensen er det naturlig å analysere de tiltakene som ble gjennomført som indikatoren respons. Tiltakene vi kan identifisere finner sted i erkjennelses fasen av hendelsen, det vil si i tidsrommet de sentrale myndigheter kommer frem som krisens eier. Det første funnet vi kan utforske er tiltaket kommunikasjon mellom norske og russiske myndigheter (Skarvøy et al., 2015), denne

responsen førte ikke til noen umiddelbar effekt på situasjonen på grensen og indikerer lav grad av motstand og absorbering (håndteringskapasitet). Kommunikasjonen førte dog til endret praksis ved grensen, ved at norske myndigheter prosesserte ankomne på grensen og ikke på norsk territorium (ibid.). Denne responsen viser en høyre grad av adaptiv kapasitet. Den neste responsen som kommer frem i denne casen er et tiltak som ikke ble gjennomført, men diskutert innad i regjeringen og som ble kommunisert utad. Tiltaket var å stenge grensen til Russland, men ble som kjent ikke gjennomført og kan derfor ses på som en motstand- og absorberingsverktøy man ikke valgte å benytte. Det kan tenkes at kommunikasjonen av tiltaket var tenkt mer som et tilpasningsverktøy for å kommunisere vilje til handling ovenfor russiske myndigheter. Det tredje funnet vi kan trekke frem innen denne dimensjonen er tiltaket Regjeringen gjennomførte gjennom lovendring, og vil bli videre analysert i neste resiliens indikator.

Den andre resiliens indikatoren denne casestudien benytter er reguleringsmekanismer, som måler hvilke verktøy samfunnet har for å regulere risikoområdet. I denne casen finner vi to ulike tiltak samfunnet benyttet seg av som denne studien kan analysere med denne indikatoren som utgangspunkt. I Stortinget ble det vedtatt lovendringer for å gjør saksgjennomføringen raskere (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2015a). Denne lovendringen resulterte i to instruksjer, en egen til Politidirektoratet om rutiner for rask håndtering av personer som ankommer over den norsk-russiske grene. Samt en egen til Utlendingsdirektoratet og Utledningsnemda som omhandlet rask saksbehandling for asylsøkere som har hatt opphold i Russland (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2015b). Lovendringen og de to instruksmeldingene representerer her samfunnets regulerende verktøy og effekten av dem kan måles ved å se på antallet asylsøkere som krysset grensen i etterkant av lovendringen. Ser vi til statistikken viser den kraftig nedgang i asylsøknader relatert til den norsk-russiske grense (Utlendingsdirektoratet, 2015b, s. 12). Dette tyder på at samfunnet her presterer i høy grad på denne adaptive kapasiteten ettersom samfunnet her raskt kunne endre lovverket for å tilpasse seg de nye omgivelsene samfunnet befant seg i.

Tillit til myndighetene er den tredje resiliens indikatoren denne casestudien benytter og måler hvor høy tilliten befolkningen har til myndighetene. Ettersom vi i analysen tidligere har avdekket at et av de strategiske målene var å så splid i befolkningens tillit til myndighetene på nasjonalt og overnasjonalt nivå vil denne indikatoren være av interesse. Funnene som

representerer lav tillit til myndighetene finner vi i at det var høyreorienterte grupper og politiske partier som utviste en lav grad av tillit gjennom å kommunisere flyktningkrisen som en trussel mot samfunnet (Haanshuus & Jupskås, 2017). I en europeisk kontekst beskriver Karlsen (2019) at flyktningestrømmen ble benyttet i en desinformasjonskampanje for å spre rykter om vold, noe som medførte store demonstrasjoner og skadet tilliten til myndighetene. Selv om vi finner slike desinformasjonskampanjer i Norge så resulterte desinformasjonskampanjene ikke det samme. Det kan det tyde på at tillitsbruddet ble konsentrert i ytterliggående organisasjoner som SIAN, ettersom det ikke forekom lignende voldelige demonstrasjoner i Norge som det gjorde i andre land. Denne ulikheten mellom europeiske samfunn og Norge kan tyde på at tilliten til norske myndigheter ikke ble svekket og vi kan av denne slutningen argumentere for at resiliensindikatoren tillit forble høy gjennom krisen.

4.1.3 Håndtering av flyktningkrisen

Det neste steget i å analysere krisehåndteringen norske myndigheter utøvde i denne casen, denne analysen vil utformes med bakgrunn i figur 3 – krisens faser og underliggende dimensjoner. Ved å utforske denne casen kan vi se at det meste av kildematerialet kommer frem i under- og etter- krisefasen, noe som forteller oss at denne krisen ikke var risikovurdert i forbygningen i førkrisefasen. Statistikkgrunnlaget fra (Utlendingsdirektoratet, 2015b) forteller også om en drastisk økning av asylsøkere som skjer over kort tid. I ettertid har det kommet frem at den lokale politiledelsen og Sør-Varanger kommune som i starten av krisen står som eiere av krisen anmodet bistand fra nasjonale myndigheter, uten å få nok mannskaper til å bedre responsen (Abelsen, 2017). I anmodningen om hjelp fra nasjonale myndigheter kan vi se det første tegnet på et varsel om at situasjonen eskalerer fra økt press på tjenesten til en krise. Det var ikke før internasjonale medier plukket opp de delingsvennlige bildene av syklende asylsøkere mellom Russland og Norge at nasjonale myndigheter kom på banen (ibid.).

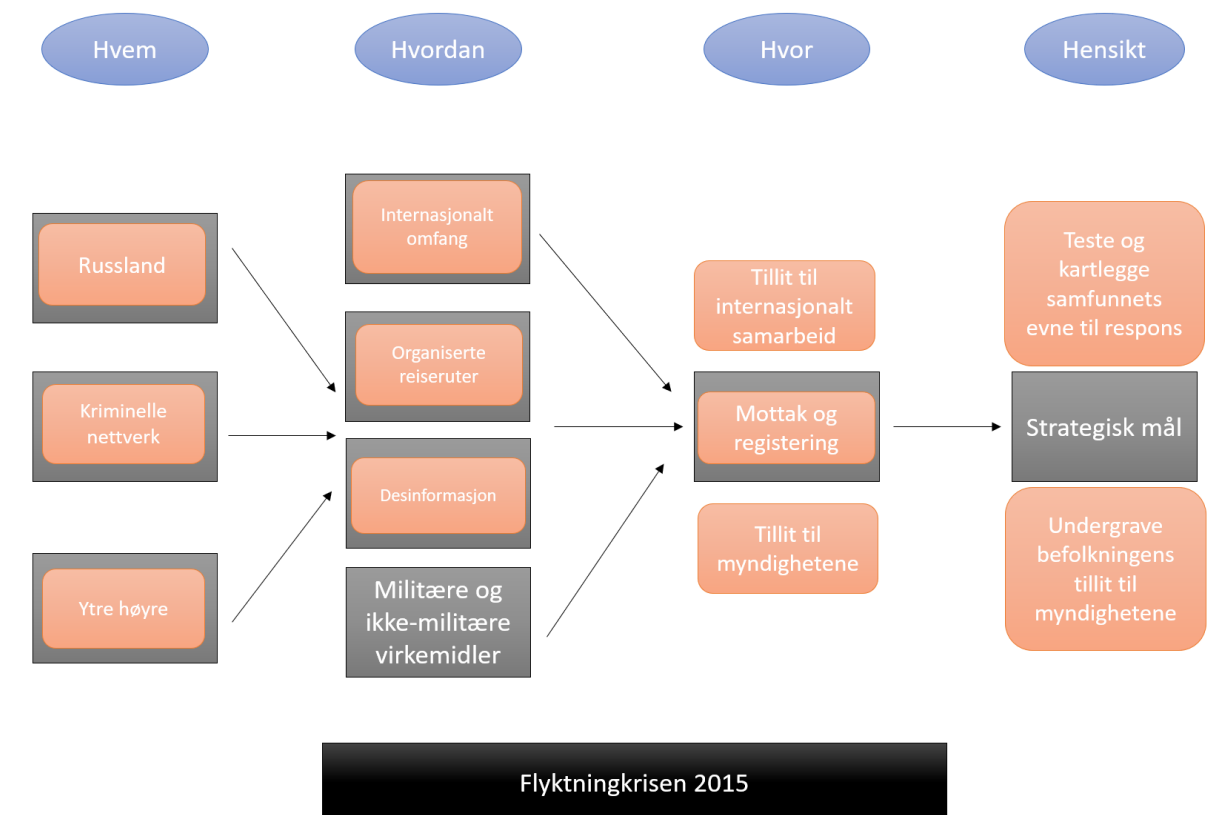
I datakildene denne studien benytter ser det ut til at mediedekningen økte i takt med asylsøkerstatistikken. Ser vi dette i kombinasjon med forespørsler om hjelp fra lokale myndigheter tyder på at sense-making prosessen er i gang hos nasjonale myndigheter. Ulike aktører på Stortinget og i Regjeringen uttaler seg i media om hva hendelsen er, og vi kan identifisere en prosess der krisen erkjennes markert ved at krisens eier endres fra lokalt nivå til nasjonalt nivå. Skiftet

kommer frem ved at det blir etablert samtaler på Utenriksministernivå mellom Russland og Norge (Skarvøy, 2015). Videre kan vi se at beslutningstakingen som gjøres i form av lovendringer og instruksjer til Politidirektoratet og Utlendingsdirektoratet understreker skiftet i hvem som er krisens eier. Ettersom denne endringen skjer et stykke ut i håndteringen av situasjonen på grensen kan det tyde på at sense-making prosessen med erkjennelse av krisen og endret eier skjer i under- krisefasen.

Resultatet av lovendringen og de medfølgende instruksene er som allerede kjent at statistikken for asylsøknader relatert til den norsk-russiske grense avtok og gikk tilbake til normalsituasjon. I etter- krisefasen som ofte relateres til etter- krisefasen, men som ikke er bundet av det ettersom læring kan forekomme i alle krisens faser. Vi kan finne flere momenter ved læringen, det første vi kan trekke frem er reguleringsprosessen, som fant sted under- krisefasen. Lærdommen vi kan anta at myndighetene dro ut av dette var at reguleringsmekanismer var et effektivt verktøy for å sende kraftige signal til en motpart som Russland. En intern rapport fra Politidirektoratet (2016) ble gjenstand for debatt i etter- krisefasen gjennom media, hvor det ble slått fast at oppfølgingen av varslene ikke var god nok fra nasjonale myndigheter, og det kommer frem at anmodningen om bistand fra lokalt politi sammen med situasjonsforståelsen i Europa og økt antall asylankomster ved Storskog burde utløse raskere erkjennelse av krisen.

4.2 Diskusjon av flyktningkrisen

Gjennom empirien har vi samlet data og analysert de ulike funnene for flyktningkrisen i 2015. Funnene relatert til hva en hybrid trussel er, hvem som står bak og hva hensikten er benyttet kriteriene for hybride trusler som et analytisk verktøy for å utforske casen. Figur 8 illustrere i rød farge funnene denne casestudien har trukket frem i samsvar med kriteriene for hybride trusler (figur 1). De empiriske funnene viser dermed hvordan modellen kan benyttes analytisk for å indikere om en hendelse er hybrid eller ei.

Figur 8 – Hybride kriterier for flyktningkrisen

4.2.1 Angriperperspektivet ved flyktningkrisen

Det kommer frem av analysen at det er den antatte hensikten som veier tyngst ved å definere en trussel eller hendelse som hybrid. I forskningslitteraturen kommer det frem gjennom Cederberg og Eronen (2015), Reichborn-Kjennerud og Cullen (2016), Treverton et al. (2018), og Diesen (2018) at hensikten er avgjørende for å kunne kartlegge en hendelse som hybrid. Det

samme kommer frem av styringsdokumenter som Samfunnssikkerhetsmeldingen (2020) og trusselvurderingene fra norske etterretningsorganer. Funnene om at det strategiske målet var todelt i denne casen, altså undergrave tillit mellom befolkningen og myndighetene, samt teste og kartlegge samfunnets evne til respons mot denne type hendelser. Denne målsettingen støttes i litteraturen av (Treverton et al., 2018, s. 67), hvor det påpekes at statlige aktører som Russland har et ønske om å være en dominerende kraft i sine nærområder. Denne antagelsen i forskningslitteraturen understøtter funnet fra angriperperspektivet om at det strategiske målet var å svekke tilliten i samfunnet til myndighetene på ulike nivå. Mens det å teste kapasiteten til samfunnets respons heller kan tolkes som et biprodukt av den hybride trusselen. Funnet fra forsvarerperspektivet om tillit til myndighetene viser oss at den lave graden av tillit fant sted i ytterliggående elementer av samfunnet. Som vi kan se av analysen finner vi forskjellige reaksjoner internasjonalt på desinformasjonskampanjene som rettet seg mot denne sårbarheten. I flere europeiske land ble det ifølge Karlsen (2019) arrangert voldelige demonstrasjoner som i denne casen illustrere lav tillit til myndighetenes håndtering av krisen, mens det i Norge ikke ble gjennomført slike demonstrasjoner. Det kan argumenteres for at dette funnet illustrer at samfunnet i Norge dermed måler høy tillit mellom befolkning og myndighet og at målet som Karlsen (2019) fremmer om å destabilisere samfunnet ikke nådde den jevne befolkning i Norge.

Sårbarhetene som kommer frem av analysen henger også i stor grad sammen med hensikten, de to kategoriene institusjonelle sårbarheter og samfunnets styringsevne. Forskningslitteraturen som Reichborn-Kjennerud og Cullen (2016) er en del av, fremmes det at det er attraktivt for en hybrid aktør å treffe bredt i det samfunnet man forsøker å påvirke. Etersom samme virkemiddel kan treffe ulike sårbarheter, men likevel ikke motta en samlet respons. Fra et angriperperspektiv kan det argumenteres for at det er attraktivt å søke i motpartens samfunn etter sårbarheter man kan utnytte uten at det koordineres en respons. Som casen fra Storskog viser oss var samfunnets styringsevne utsatt mens krisens eierskap var forankret lokalt hos Sør-Varanger kommune og det lokale politidistriktet. Flere forsøk på å skaffe bistand utløste ikke en samlet respons fra nasjonale myndigheter før internasjonal presse og asylsøker tallene økte kraftig. Den koordinerte innsatsen den hybride aktøren utøvde for å frakte asylsøkere til grenseovergangen og det pågående påvirkningsarbeidet via desinformasjon fikk dermed pågå uten koordinert respons i før-krisefasen uten at signalene for krisen ble oppfattet på et strategisk nivå.

I analysen kommer vi med hjelp av kriteriene for hybrid trusler frem til to funn av virkemidler, desinformasjon og påvirkningsoperasjon. Karlsen (2016) og Bergh (2020) har i forskningslitteraturen argumentert for at disse virkemidlene har som hensikt å påvirke målets oppfatning, beslutning eller handlingsmønster. I analysen kan vi se at tiltakene myndighetene utfører for å håndtere økningen i ankomne ender opp med å endre lovverket, i en mer rigid retning. Det kan argumenteres for at lovendringen utgjør en suksessfull påvirkningsoperasjon i seg selv, at man ved å endre norsk asylpraksis og dermed rammer samfunnets styringsevne. På den andre siden sammenfaller ikke dette med hensikten vi har identifisert i å skape mistillit mellom befolkningen, nasjonale- og overnasjonale myndigheter i særlig grad ettersom samfunnet ikke kan sies å være destabilisert i kjølvannet av operasjonen.

Disse funnene antyder dermed at Russiske myndigheter bidro til desinformasjonskampanjer i Europa og Norge ved å støtte høyreorienterte partier og organisasjoner for å bryte ned tilliten mellom befolkningen og myndighetene. Samtidig som dette forgår kan funnene om organisering av reiseruter, fiktive arbeidskontrakter og aktørtilgangen i Syria ses på som gode argumenter for hvordan dette var en synkronisert og koordinert hybrid hendelse med Russland som den statlige aktøren, og benyttelse av kriminelle nettverk fordekte stedfortredere med oppgaver relatert til å organisere reiseruter. Høyreorienterte organisasjoner blir en form for aktør og et mål for påvirkning. Disse organisasjonene videreførte desinformasjonen om at asylstrømmen var en trussel mot samfunnet, og i flere land arrangerte de ifølge Karlsen (2019) demonstrasjoner som utfoldet seg voldelig, gjennom uttrykk av mistillit til myndighetenes håndtering før og under krisen. Samtidig kan det argumenteres for at de ytterliggående organisasjonene også er en stedfortreder ettersom det politiske tankegodset som rører ved dem hjalp dem i å bruke desinformasjonen for å argumentere sine egne synspunkter i en betent situasjon.

Ettersom det innen forskningslitteraturen ikke er noen enighet om begrepet hybride trusler eller hybrid krigføring, kan vi her argumentere for at modellen med kriterier for hybride verktøy ivaretar flere komponenter fra de ulike bidragsyterne i feltet. Modellen har også gjennom analysen virket etter hensikt i å kunne identifisere og utforske ulike funn, på ulike nivåer og er et startpunkt for å vurdere hvilken trussel de utgjør. Og svarer dermed på forskningsspørsmål 1- hva hybride trusler er, hvem som står bak og hva hensikten med trusselen er? Ser vi til forskningsspørsmål 2 – hva den hybride verktøykassen består av og hvilken trussel disse

virkemidlene består av, kan vi i diskusjonen se argumenter for at modellen karakteriserer virkemidlene i en konfliktakse og alvorlighetsgrad der Storskog beveger seg mot en krise, man ved hjelp av ulike verktøy på en koordinert og synkronisert måte.

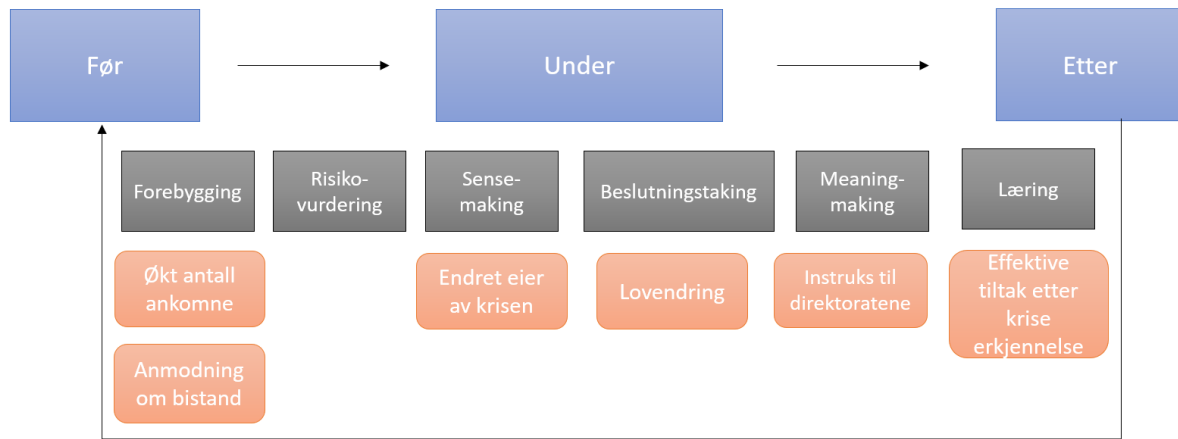
4.2.2 Forsvarerperspektivet ved flyktningkrisen

Ved å rette blikket videre til resiliens indikatorene, kan vi gjennom analysen identifiserte tre kapasiteter, respons, reguleringsmekanismer og tillit mellom befolkningen og myndighetene. Disse tre kapasitetene tilhører igjen sosial-, fysisk- og institusjonelle dimensjoner ved samfunns resiliens. Og støtter seg dermed på det Cutter (2010) omtaler som hva resiliens består av, i hvilken grad samfunnet motstår, absorberer, tilpasser, gjenoppretter og lærer gjennom en hendelse. I denne hendelsen kan vi se til den første indikatoren for samfunns resiliens er det responsen myndighetene svarer hendelsen med, altså motstand og absorberings kapasiteter som måles. Innen denne indikatoren identifiserte vi to tiltak som ble gjennomført og et som ble vurdert, men kommunisert offentlig. Kommunikasjonen som ble etablert mellom Norge og Russland på utenriksministernivå er det første tiltaket nasjonale myndigheter foretar seg. I litteraturen skiller Keck (2013) mellom tre kapasiteter transformativ, adaptiv og håndtering. Kommunikasjonen mellom landene på et nasjonalt nivå og er en adaptiv kapasitet som ikke førte frem til noe gjennombrudd i håndteringen av krisen. Det kan argumenteres for at tiltaket heller er en håndterings kapasitet ettersom dette markerer overgangen fra lokalt til nasjonalt eierskap av krisen og at samfunnet i før-krisefasen har en lavere verdi av respons som følge av at det tok noe lenger tid å erkjenne krisen, ta eierskap og før man innledet samtaler med motparten.

Det neste vi identifiserte i analysen vil være et tiltak myndighetene diskuterte i offentligheten, om å stenge grensen til Russland. Dette tiltaket ble ikke gjennomført og kan kategoriseres som en adaptivt respons ovenfor motparten Russland, men også som en avskrekking til de som faktisk ønsket å krysse grensen. Tiltaket ble ikke realisert, men det kan argumenteres for at hensikten var å vise motparten at nasjonale myndigheter hadde tatt over krisehåndteringen og at alle alternativer ble vurdert for løse situasjonen. Om dette er begrunnelsen for at tiltaket ble diskutert i offentligheten vil vi kunne argumentere for at samfunnet her treffer en middels høy verdi av hvilke verktøy man kan respondere med.

Utgangen av krisen kommer som følger av lovendringen Regjeringen fattet med støtte av Stortinget for raskere behandling, denne institusjonelle dimensjonen ga det operative nivået av krisehåndteringen verktøyene de trengte for å løse krisen, samtidig som det kommuniserte en adaptivkapasitet, samfunnet var villig til å endre reglene for å løse krisen. At lovendringen kunne skje relativt raskt etter at krisen fikk nasjonale myndigheters eierskap viser at samfunnet viser en høy grad av vilje til å endre reguleringen av risikoområder, det kan derfor argumenteres for at samfunnet har en høy verdi når vi vurderer resiliens indikatoren respons og reguleringsmekanismer som i denne casen går om hverandre.

Som det siste elementet ved resiliens indikatorene kommer tillit mellom befolkningen og myndighetene frem, dette er en håndteringskapasitet som måler hvor høy tillit befolkningen har til sine styringsmakter. I analysen finner vi at desinformasjonskampanjer ble benyttet for å undergrave denne tilliten og sett fra et internasjonalt perspektiv kan det se ut til å ha hatt effekt på enkelte land der spenningen er større mellom befolkningen og myndighetene. Dette ble illustrert av voldelige demonstrasjoner iblant annet Tyskland. I det norske samfunnet ble det dog ikke registret slike demonstrasjoner. Desinformasjonskampanjene ble i hovedsak formidlet i ytterliggående politiske partier og organisasjoner, uten at det spredde seg til den videre befolkning. At krisen ikke ble benyttet for å samle støtte bredere i befolkningen kan argumenteres å skyldes svært høy tillit til myndighetene og internasjonale avtaler i befolkningen. Dette argumentet antar vi at de tre tiltakene samlet hadde en effekt på hendelsesforløpet, men at verdien tillit til myndighetene var så høy at den videre befolkningen ikke lot seg lede med i påvirkningsoperasjonen.

Figur 9 – Samlede funn av krisehåndteringen – Flyktningkrisen

Gjennom analysen ble det identifisert ulike funn fra krisehåndteringen ved casen. Disse funnene kan sammenstilles til oversikten i figur 9 som har benyttet figur 3 for å illustrere hvordan krisehåndteringen fant sted, og viser oss et funn i seg selv. Risikovurderingen av denne type hendelser var ikke til stede. Ettersom signalene fra lokale myndigheter gjennom økt registrering og bistands anmodning, tyder det på at det ikke har vært noen forebyggende risikovurderingsprosess for økt trafikk og press på denne samfunnsfunksjonen. Dette argumentet støtter seg på Kruke (2015) sin beskrivelse av under- krisefasen, hvor arbeidet som er lagt ned i før-krisefasen implementeres.

Selv om det i årene før 2015 ikke hadde vært noen markant økning av grensetrafikk på Storskog, kan det tenkes at antallet som beveget seg over grensen i månedene juni til august burde ha utløst en form for varslings. I erkjennelsesfasen av krisen trekker vi i analysen frem at håndteringen trekkes opp til nasjonalt nivå, noe som bryter med samfunnssikkerhetsprinsippene nærhet og likhet fastsatt iblant annet (Samfunnssikkerhetsinstruksen, 2017). At det er nasjonale myndigheter som tar over eierskapet av krisen tyder på at sense-making prosessen overtas av det strategiske nivå og forlater det operative. Dette fører til samfunnet får flere verktøy til disposisjon for å håndtere krisen, som allerede nevnt begynner det med kommunikasjon mellom Norge og Russland på ministernivå, eskalerer til debatt om stengte grenser og beslutningsprosessen til myndighetene ender ved lovendringer som gjør det mulig å prosessere asylsøkere raskere og muliggjør retur til Russland for de som ikke får opphold med det nye regelverket. Det kan argumenteres for at det er denne beslutningen og kommunikasjonen utad, altså meaning-making til både egen befolkning, asylsøkere på veg til Norge, og Russland som

en hybrid motpart. Det kan tenkes at beslutningsprosessen og kommunikasjonen står frem som de handlingene som hindrer krisen fra å eskalere ytterligere i et fred-, krise-, krig-perspektiv som medfølger hybride trusler.

Diskusjonen av forsvarerperspektivet viser at det er flere momenter for hvordan forskningsspørsmål 3 kan besvares. Ettersom dette forskningsspørsmålet omhandler hvordan samfunnets resiliens kan vurderes i en hybrid kontekst, er indikatorene vi her har diskutert være grunnlaget for vurdering av samfunnet som enhet. Respons, reguleringsmekanismer, og tillit til myndighetene kommer frem gjennom empirisk behandling og diskusjon som tre gode vurderingspunkter for samfunnets resiliens. Som vi har beskrevet i kapittelet, kommer det frem at det i en Europeisk kontekst kan vises til destabiliserende forsøk ved å så splid i befolkning, illustrert ved voldelige demonstrasjoner. Likevel finner vi ikke det samme fenomenet i denne casen eller i samfunnet. Det kan dermed argumenteres for at indikatoren tillit til myndighetene er en interessant indikator for videre forskning ved det hybride fenomen. På den andre siden viser funnene at det tok tid før erkjennelsen av behovet for bistand på grensen kom opp hos nasjonale myndigheter og bringer respons og varslings indikatorene på banen som to ulike, men interessante indikatorer. Varsling og respons er også to funn ved krisehåndteringen vi kan relatere til forskningsspørsmål 4, hvordan samfunnet effektivt kan respondere mot hybride hendelser. Det kan tenkes at en tidligere oppfattelse av signalene asylsøkerankomstene og bistands anmodningene viser, kunne ha økt den effektive krisehåndteringsprosessen og er dermed et av de viktigste funnene fra denne casen.

4.3 Bergen Engines

Denne casen omhandler det russisk eide selskapet Transmashholding International (TMH) forsøk på å kjøpe Bergen Engines i 2021. Den 4.februar 2021 ble det kjent gjennom en pressemelding at motorfabrikken Bergen Engines skulle selges til det russisk kontrollerte selskapet TMH International, selskapet ble avdekket å eies av russiske oligarkar med bånd til Russlands president, Vladimir Putin (Hem, 2021). Samme dag som oppkjøpet av Bergen Engines ble kjent i media, mottok Statsministerens kontor et varsel om handelen, der en ukjent person med kjennskap til motorfabrikkens vedlikeholdskontrakter varslet om at de nye eierne av Bergen Engines hadde russiske statsforbindelser. I det samme varselet ble det lagt frem at Bergen Engines hadde levert motorene til E-tjenestens spionskip (K. Flaaten, Edvardsen, 2021). Varselet ble videresendt til Nærings- og fiskeridepartementet, Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet for videre vurdering. I etterkant av varselet kom det også frem fra Sjøforsvaret at Bergen Engines hadde ansvar for vedlikehold av noen av Kystvakten sine skip, samt E-tjenestens spionskip. Dette medførte at TMH International og i ytterste konsekvens den russiske stat ville ha tilgang til sensitiv teknologi og vedlikehold av norske strategiske ressurser ble det poengtert av stortingspolitikere, forskere og samfunnsdebattanter i media.

I kjølvannet av den offentlige debatten som oppstod da disse opplysningene kom frem, ble salget av Bergen Engines vurdert av Næring- og fiskeridepartementet som et privat anliggende, samtidig truet Forsvarsjefen med å trekke Forsvaret fra alle kontrakter med Bergen Engines om TMH International fikk kjøpe selskapet (Mossing, 2021). Videre ble det vurdert av Justisministeren at eieren av Bergen Engines måtte sette salget på pause for videre vurdering opp mot Sikkerhetsloven. Den 23.mars 2021 sendte Justis- og beredskapsdepartementet ut en pressemelding om at Regjeringen stanser salget av Bergen Engines til TMH International, for å sikre at nasjonale sikkerhetsinteresser ikke blir turet (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2021b). I denne pressemeldingen ble det lagt frem at teknologien Bergen Engines besitter ville kunne styrket Russlands militære kapasiteter, truet samfunnets sikkerhetspolitiske interesser, vært i strid med eksportregelverk og dermed var i strid med Sikkerhetsloven paragraf 2-5 som omhandler risiko for skadevirkninger for nasjonale sikkerhetsinteresser (Sikkerhetsloven, 2018). Der kom det samtidig frem at salget ville inkludere eiendom som ligger strategisk plassert forsvarsinstallasjoner som er av sikkerhetsmessig betydning for samfunnet.

4.3.1 Hybride kriterier for Bergen Engines

Forsøket på å selge Bergen Engines skal i dette delkapittelet analyseres ved hjelp av det analytiske rammeverket fra figur 1 – kriterier for hybride trusler. Ved å benytte dette rammeverket kan vi utforske angriperperspektivet ved denne studiens forskningsspørsmål, hvor intensjonen er å utforske hva en hybrid trussel er, hvem som står bak og hvilken hensikt som ligger til grunn for trusselen. Samtidig vil figur 2 – den hybride verktøykassen være rammeverket for hvordan Bergen Engines hendelsen kan kategoriseres etter alvorlighetsgrad målt i virkemiddelbruk og konfliktgraden vil kunne identifiseres ved å analysere hendelsen i sin helhet. Samtidig er det viktig å trekke frem at salget av Bergen Engines ble aldri gjennomført, det er et funn i seg selv at salget ble stanset. Dette funnet utgjør premisset for casen, om rammeverket kan benyttes for å utforske hendelser som av ulike grunner utfolder seg videre.

For å utforske hvem som står bak denne hendelsen kan vi i den innledende mediedekningen av salget identifisere den første fasen av vår analytiske modell. Aktørforholdet kommer frem gjennom denne mediedekningen, hvor det private selskapet TMH International, som er Russlands største togprodusent kommer frem som kjøper (Flaaten, 2021). Samtidig som mediedekningen av salget blir kjent blir Statsministerens kontor varslet gjennom en epostmelding av en ukjent kilde at TMH International har tette koblinger til den Russiske stat. I varslet kommer det også frem at Bergen Engines har levert kritiske komponenter til strategisk sensitive objekter i E-tjenesten, Kystvakten og Sjøforsvaret, og innehar vedlikeholdskontrakter for disse kritiske funksjonene (K. Flaaten, Edvardsen, 2021). Dette eierskapsforholdet og koblingene til den Russiske stat ble videre konstatert gjennom prosessen nasjonale myndigheter gjennomgikk i arbeidet med den Kongelige Resolusjonen for å stanse salget. I denne resolusjonen blir det fastsatt at etterretnings og sikkerhetsmyndigheter har avdekket forhold som graderes og unntas offentligheten. Likevel kommer det frem i de åpne kildene at skillet mellom private interesser og statlige interesser i Russland er svakt når det gjelder vurderinger som har betydning for Norges nasjonale sikkerhet (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2021a). Denne informasjonen forteller oss at den ansvarlige aktørrollen er todelt i et hybrid perspektiv hvor initiativtakeren kan kategoriseres som den russiske stat, mens stedfortrederen som skjuler statens forsøk på å infiltrere Bergen Engines verdier er TMH International.

Den andre fasen av modellen utforsker hvordan de hybride virkemidlene benyttes, ettersom et av kriteriene for en hybrid trussel er at de er koordinerte og synkroniserte kan vi her identifisere et strategisk oppkjøp som virkemiddel. Identifiseringen av dette vil behandles videre ved hjelp av figur 2 – den hybride verktøykassen. I denne casen finner vi ingen klare indikasjoner på at det finnes koordinerte virkemidler som understøtter oppkjøpet, men det kan tenkes at oppkjøpet av Bergen Engines ville vært et springbrett for andre virkemidler i fremtiden, noe som påpekes i den Kongelige Resolusjonen «*I tillegg vil et salg av Bergen Engines inkludere en stor eiendom med betydelig bygningsmasse. Eiendommen ligger strategisk plassert mot den nordlige innseilingen til Bergen og forsvarsinstallasjoner av sikkerhetsmessig betydning for Norge og allierte nasjoner. Russisk etterretningsaktivitet mot norske mål og interesser kan medføre at eiendommen fremstår som en interessant plattform for russiske tjenester*» (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2021a, s. 4). Dette funnet beskriver det faglitteraturen påpeker som latente forhold, som kan være et mål i seg selv, nemlig å at sårbarheten Bergen Engines illustrerer kan benyttes for å treffe andre sårbarheter på et senere tidspunkt. Salget av Bergen Engines ville i en slik kontekst dermed oppfylle det koordinerte og synkroniserte kriteriet ved at det strategiske oppkjøpet ligger latent i samfunnet for så ved en senere anledning benyttes koordinert over tid.

Den tredje fasen av modellen utforsker hvilke sårbarheter som rammes av den hybride trusselen. Sårbarhetene som trues i denne casen kan kategoriseres i to deler. Den første delen vi vil kunne identifisere er tilgang på sensitiv teknologi, som vi kan se av casebeskrivelsen kommer det frem at Bergen Engines har tilgang på tekniske data ved strategiske ressurser i E-tjenesten, Kystvakten og Sjøforsvaret. Tilgangen til denne teknologien ville i ytterste konsekvens kunne øke de militære kapasitetene til Russlands marine og dermed true nasjonale sikkerhetsinteresser i Norge og andre allierte. Del to av kategoriseringen vil vi kunne identifisere som privat eierskap med skjulte forbindelser til en statlig aktør i verdikjeden til kritiske funksjoner. Selskapet Bergen Engines har i tillegg til adgang til sensitiv teknologi, også kontrakter for vedlikehold av disse strategiske ressursene og er dermed en del av verdikjeden til kritiske funksjoner ved samfunnets styringsevne som Forsvaret er en del av.

Den siste fasen av modellen for å utforske hybride trusler handler om hensikten, hva en motpart vil ønske å få ut av det strategiske oppkjøpet. Det kommer frem av mediedekningen rundt det avvergede salget, samt den Kongelige Resolusjonen at hensikten til TMH International som stedfortreder kan være å omgå eksportregelverk, dette beskrives som en fordekt metode for å eksportere teknologi og data som vil være vanskelig for kontrollorganer å avdekke (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2021a, s. 4). Eksportkontrollregelverkets funksjon er å hindre stater som Russland å få tilgang til teknologi og data som i denne casen ville innebefatte maritim teknologi som kan styrke deres militære kapasiteter. Det er denne siste informasjonsbiten som hos en hybrid aktør vil virke mest forlokkende, og kan dermed utgjøre hensikten for et strategisk oppkjøp ved hjelp av en stedfortreder som TMH International representerer i denne casen.

Ved å benytte modellen for hybride kriterier ser vi hvilke elementer ved Bergen Engines casen som oppfyller kriteriene for hybride trusler, det neste steget i analysen vil være å identifisere og plassere casen ved hjelp av figur 2 – den hybride verktøykassen. Denne modellen utforsker hvilke virkemidler som benyttes, samt konfliktgraden målt i fred-krise-krig. Ettersom denne hybride trusselen ble avdekket og stanset før det fikk utfolde seg er det naturlig å anta at konfliktgraden dermed holder seg til fredsnivå. I mediedekningen og tiltaket nasjonale myndigheter iverksatte kommer det ikke frem at dette utløste noen form for konflikt mellom ulike parter. Selve virkemiddelbruken kommer frem gjennom mediedekningen og varslet til Statsministerens kontor mottok (Flaaten, Kvamme & Edvardsen, 2021). Varselet omhandler to element, det første er at selskapet TMH International har tette koblinger til den Russiske stat, det andre elementet er at Bergen Engines har tilgang på svært sensitiv informasjon. Dette kan dermed kategoriseres som strategiske oppkjøp og investeringer i den hybride verktøykassen. Ettersom det er etablert relasjoner mellom den statlige aktøren Russland og det privateide selskapet TMH International.

4.3.2 Varsling, respons og reguleringsmekanismer

For å analysere forsvarerperspektivet og hvordan vi kan vurdere samfunnets resiliens mot hybride trusler vil dette steget i analysen handle om å utforske samfunnets evne til å motstå, tilpasse, gjenopprette og lære av hendelsen og vil benytte tabell 2 – resiliens indikatorer som analytisk rammeverk. Indikatorene som er fordelt på fire dimensjoner med fire tilhørende kapasiteter vil være for omfattende å analysere. Derfor vil det i denne casen benytte tre indikatorer for å illustrere hvordan modellen kan benyttes for å analysere samfunnets resiliens.

Den første indikatoren under analyse er varsling, denne indikatoren måler hvilke verktøy samfunnet har for å varsle om hendelser før de utvikler seg til uønskede hendelser eller kriser. I denne casen kommer det frem gjennom signaler at noe ved salget av Bergen Engines ikke stemmer. Signalet som først kommer frem er varselet som beskrives gjennom media, dette blir som kjent sendt til Statsministerens kontor og videresendt til Nærings- og Fiskeridepartementet, og senere Forsvarsdepartementet og Justis- og Beredskapsdepartementet. (Flaaten et al. (2021), I Nærings- og Fiskeridepartementet ble varselet vurdert til å ikke angå nasjonale myndigheter og være et anliggende mellom to private selskaper (Flaaten et al., 2021). Samtidig som dette skjer bli det i Forsvarsdepartementet arbeidet med varselet, ettersom dette departementet eier de kritiske funksjonene Bergen Engines salget truer. E-tjenesten samt Nasjonal Sikkerhetsmyndighet utforsker salget, de anbefaler i sine interne rapporter å stanse salget med bakgrunn i nasjonale sikkerhetsinteresser, likevel ønsket ikke Forsvarsdepartementet å stanse salget (Mossing, 2021). Videre press på Regjeringen gjennom media av forsvarsansatte, stortingspolitikere og andre samfunnsdebattanter førte til en midlertidig stans i salget (Mossing, 2021). I den midlertidige stansen av salget blir Justis- og Beredskapsdepartementet koblet inn som ansvarlig for Sikkerhetsloven, hvor de benytter rapportene fra E-tjenesten og nasjonale sikkerhetsmyndigheter for å fatte vedtak. Vedtaket ender i den Kongelige Resolusjonen hvor slaget offisielt stanses.

Den andre indikatoren som peker seg ut for videre utforskning er respons, denne indikatoren måler hvilke verktøy samfunnet kan respondere en hendelse med. Ettersom denne hendelsen kom til beslutningstakernes oppmerksomhet med bakgrunn i varsler etter at salget ble kjent offentlig, ble det iverksatt tiltak i form av utredninger fra nasjonale sikkerhetsmyndigheter. Denne responsen illustrere et forsøk på å skaffe seg nok beslutningsgrunnlag for videre respons. Som det fremgår av mediedekningen dette salget genererte var det også respons å finne blant

stortingspolitikere, forsvarsledelsen og andre samfunnsdebattanter (Mossing, 2021). Denne responsen kan ses på som forsterkende varsler på at oppkjøpet av Bergen Engines krevde respons fra beslutningstakerne representert ved Regjeringen. I utgangspunktet var responsen at dette var et privat anliggende som nasjonale myndigheter ikke hadde autoritet over (Edvardsen, 2021). Denne responsen ble videre utfordret av Forsvarssjefen som uttalte at samarbeidet med Bergen Engines ville avsluttes om slaget ble gjennomført. Denne responsen fra ulike aktører resulterte i at Regjeringen informerte eierne av Bergen Engines at salget måtte settes på pause, dette illustrerer et tiltak for å kunne vurdere situasjonen på ny. Og det er i denne pausen at Justis- og Beredskapsdepartementet vurderer informasjonen som var innhentet fra nasjonale sikkerhetsmyndigheter opp mot Sikkerhetsloven for å stanse salget. Med Sikkerhetsloven som grunnlag blir dermed salget offisielt stanset og representerer dermed responsen Regjeringen utøver over denne strategiske investeringen.

Reguleringsmekanismer er den siste indikatoren denne analysen vil ta for seg, og måler hvilke verktøy samfunnet har for å regulere risikoområder. For Bergen Engines er det to reguleringsmekanismer som kommer til syne, den første reguleringsmekanismen som kommer frem her er eksportkontrollregelverket som relateres til restriktive sanksjoner mot Russland med mål om å hindre økt militære kapasiteter (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2021a, s. 4). I Regjeringens beslutning om å stanse salget kommer det samtidig frem at denne reguleringsmekanismen ikke vil være adekvat i å avdekke forsøk på å omgå regelverket. Men eksportkontrollregelverket har en funksjon i videre forstand, det benyttes for å utløse benyttelsen av Sikkerhetsloven paragraf 2-5 (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2021a, s. 1). Reguleringsmekanismen som Sikkerhetsloven representerer, og blir dermed det regulatoriske verktøyet nasjonale myndigheter benytter for å stanse salget av Bergen Engines permanent med bakgrunn i trusselen salget utgjør for nasjonale sikkerhetsinteresser.

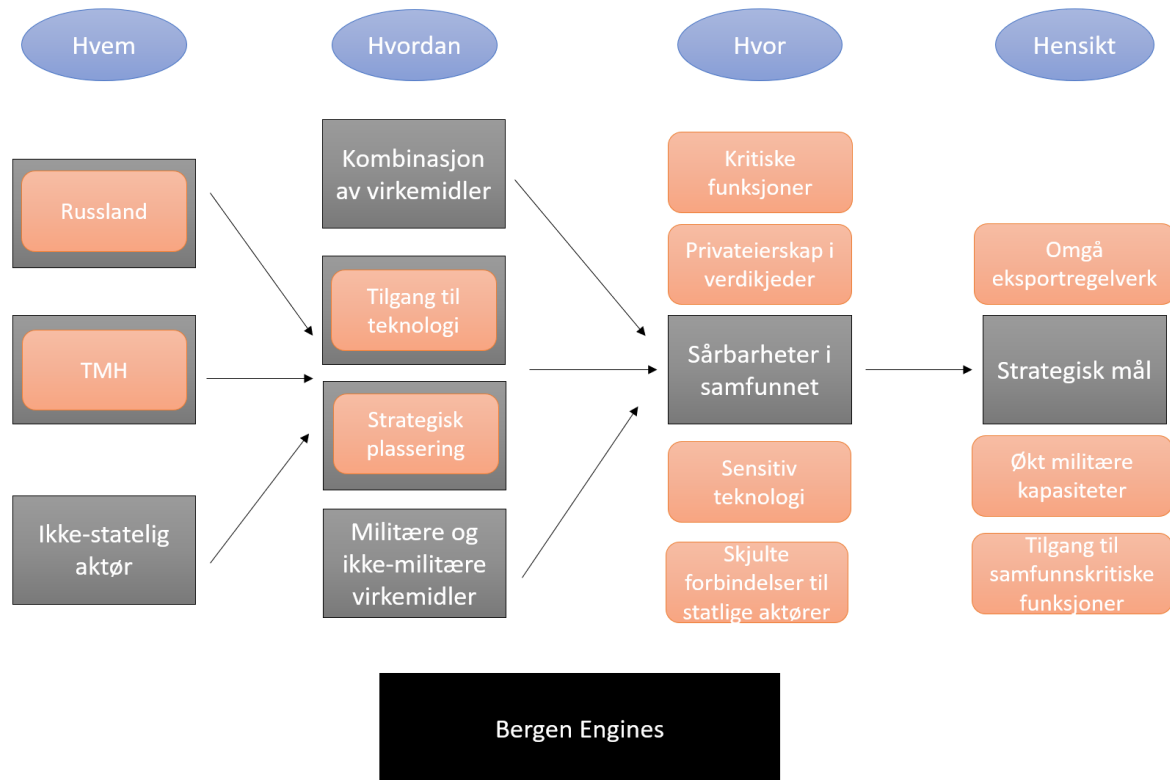
4.3.3 Håndtering av Bergen Engines

Det neste steget innebærer å analysere krisehåndteringsprosessen som utfoldet seg fra før salget ble forøkt iverksatt til det ble permanent stanset av Regjeringen. Dette vil basere seg på figur 3 – krisens faser og underliggende dimensjoner. Som det allerede er kommet frem ble denne hendelsen stanset før den kunne utfolde seg til en krise, likevel er det prosesser fra en Før-krisefase vi kan gjenkjenne.

I forebyggingsfasen kan vi trekke frem to funn. Det første er regelverket som allerede eksisterer i form av eksportkontrollregelverket og Sikkerhetsloven, de regulatoriske verktøyene er forberedelser nasjonale myndigheter i forkant av Bergen Engines salget og lignende hendelser har implementert for å ha et grunnlag å beslutte respons med. Videre kan vi gjennom mediedekningen og rapporter som Fokus 2021 lese om hvilke trusler strategiske oppkjøp og investeringer utgjør for samfunnskritiske funksjoner (Etterretningstjenesten, 2021), ser vi videre til Samfunnssikkerhetsmeldingen fra 2020 kommer det frem at dette er et risikoområde som på Europeisk nivå blir løftet regulatorisk og er i ending. Dette vil tilsi at prosesser i forebygging og risikoreducerende prosesser var igangsatt, og representerer dermed et funn av forebygging. Samtidig er det viktig å trekke frem at varslingen som kom frem i en før-krisefase utløste respons fra Regjeringen, og andre meningsholdere i den offentlige debatten. Dette varselet og den offentlige debatten som dermed medfulgte blir dermed et funn av sense-making hvor det kommuniseres at det er et risikoaspekt ved dette salget. Sense-making prosessen kan se ut til å innvirke på Regjeringens beslutning om å pause salget av Bergen Engines i påvente av et beslutningsgrunnlag basert på de regulatoriske verktøyene de har tilgjengelige, med dette kan vi indikere et funn av en beslutningsprosess påvirket av den offentlige debatten fra sense-making prosessen. I vurderingen Justis- og Beredskapsdepartementet gjennomførte i denne perioden blir det besluttet å stanse salget permanent og indikerer en beslutningstakingsprosess som kommuniseres til relevante aktører gjennom en Kongelig Resolusjon og medfølgende pressemelding. I etterkant av denne prosessen har det av flere Regjeringsmedlemmer og i samfunnsdebatten kommet frem at vurderingene ikke hadde en felles situasjonsforståelse (Inderbø-Langlo, 2021) illustrert av at Nærings- og fiskeridepartementet og Forsvarsdepartementet ikke vurderte salget som i strid med Sikkerhetsloven, mens Justis- og Beredskapsdepartementet vurderte det annerledes. I denne debatten ble det også trukket frem at lærdommene som kom frem av den ulike situasjonsforståelsen er grunnlag for revidering av Sikkerhetsloven.

4.4 Diskusjon av Bergen Engines

Figur 10 illustrere i rød farge hovedfunnene denne casestudien har trukket frem i samsvar med kriteriene for hybride trusler (figur 1). Funnene illustrerer ved hjelp av modellen hvilke kriterier for en hybrid trussel som oppnås i Bergen Engines casen.

Figur 10 – Samlede funn for Bergen Engines – kriterier for hybride trusler

Gjennom empirikapittelet har dataen fra hendelsen blitt analysert med de ulike analytiske rammeverkene. Forskningsspørsmål 1 - hva en hybrid trussel er, hvem som står bak og hva hensikten er benyttet kriteriene for hybride trusler som et analytisk verktøy for å utforske casen. Forskningsspørsmål 2 utforsker hvor casen kan kategoriseres etter virkemiddelbruk og konfliktgrad og benytter figur 2 som analytisk rammeverk. Dette utgjør angriperperspektivet og vil diskuteres i dette delkapittelet.

Forsvarerperspektivet vil diskutere forskningsspørsmål 3 - hvordan samfunnets resiliens mot hybride trusler kan vurderes og benytter tabell 1 – resiliens indikatorene for å utforske enkelt indikatorers rolle i denne casen. Krisehåndteringen vil også diskuteres ved å trekke frem funnene fra figur 3 – Krisefaser og underliggende elementer, og utforsker dermed forskningsspørsmål 4. Samtidig er det viktig å ta et forbehold, denne hendelsen ble aldri gjennomført til sitt potensiale, men hendelsen har likevel verdi ettersom det er en av få kjente tilfeller i en norsk sammenheng hvor en stedfortreder har forsøkt å gjennomføre en strategisk investering i samfunnskritiske funksjoner.

4.4.1 Angriperperspektivet ved Bergen Engines

Gjennom analysen av Bergen Engines salget og som det kommer frem av figur 10 er aktøren i et angriperperspektiv TMH International som stedfortreder og Russland som en initierende statlig aktør, ser vi til faglitteraturen er det ifølge Diesen (2018, s. 16) attraktivt for en statlig aktør å benytte stedfortredere for å kunne holde ansvaret for hendelsen på avstand fra eget virke. Funnet i empirien viser hvordan benyttelsen av stedfortredere kan foregå i det skjulte ved bruk av private selskaper som TMH International med tette koblinger til den russiske stat kunne man her inngå i forhandlinger med eieren av Bergen Engines og sette seg i posisjon til å tilegne seg kapasitets økende teknologi og data. Samtidig kan vi trekke frem Treverton et al. (2018, s. 58) sitt poeng om at stedfortredere kan ses på som et verktøy i seg selv. Ettersom de kan benyttes til å utføre den planlagte aktiviteten som her betyr kjøp av Bergen Engines og dermed være i besittelse av sensitiv teknologi. Samtidig blir denne stedfortrederen et aktivt verktøy i å samle etterretning eller utøve press i ladet de opererer i. I denne konteksten kan det argumenteres for at stedfortrederen her ville vært i posisjon til å delta i andre hybride operasjoner i fremtiden hadde man ikke fanget opp signalene om at dette selskapet hadde tette koblinger til Russland. Dette argumentet illustrerer hvordan hybriditet kan være vanskelig å oppdage samtidig som det kan være vanskelig å tilskrive en initierende motpart bak stedfortrederen.

Kriteriet for hvordan hybride trusler rammer kommer fra ulike bidragsytere i den faglige debatten, hvor Cederberg & Eronen (2015) definerer en hybrid operasjon til å ha to eller flere virkemidler i kombinasjon for å gjøre den hybrid. Reichborn-Kjennerud og Cullen (2016) trekker også frem dette som en del av det hybride. Samtidig finner vi formuleringen om at

koordinerte og synkroniserte virkemidler i Samfunnsikkerhetsmeldingen fra 2020. Dette kriteriet fordrer at hybride trusler utøves i samsvar mellom ulike virkemidler på en koordinert måte for å oppnå best effekt på målet de truer. Det strategiske oppkjøpet av Bergen Engines ble som kjent stanset, men i hendelsesforløpet før det ble stanset kan vi ikke identifisere en kombinasjon av virkemidler for å utføre operasjonen, ser vi oppkjøpet som en enkelthendelse vil man ikke kunne kategorisere hendelsen som hybrid ved å benytte dette analytiske rammeverket. Likevel kan det argumenteres for at hendelsen er hybrid hadde den utfoldet seg til sitt potensiale. I et scenario der oppkjøpet hadde funnet sted ville stedfortrederen TMH International vært i posisjon til å få tilgang på teknologi de kunne videreført til den Russiske stat samtidig som eierskapet av Bergen Engines hadde vært en strategisk posisjon for å observere norske strategiske ressurser. Samtidig er det viktig å trekke frem hvordan denne hendelsen kunne vært et latent forhold som overtid kunne koordinert en videre innsatts mot andre mål i fremtiden.

Sårbarhetene en hybrid trussel kan true er som Cederberg og Eronen (2015) og Treverton et al. (2018) påpeke være svært bred, fra kritisk infrastruktur, tillit til myndighetene eller finansielle systemer. Ulike virkemidler kan på en koordinert og synkronisert måte treffe tverrsektorielt, det kan også et enkelt virkemiddel gjør. Ett av funnene i denne studien indikerer to kategorier av sårbarhet gjennom oppkjøp av Bergen Engines. Den første kategorien som kommer frem av funnet, er den russiske stat ville kunne oppnå teknologiske fordeler ved TMH Internationals oppkjøp av Bergen Engines for sine militære kapasiteter. Denne argumentasjonen fordrer at selskapets koblinger til Russland forble ukjent. Samtidig som dette ville truet nasjonale sikkerhets interesser, kan det også tenkes at dette ville kunne ramme ulike deler av næringslivet ved at andre selskaper i Russland kunne benytte teknologien og dermed utkonkurrere andre selskaper. Den andre kategorien av sårbarhet treffer kritiske samfunnsfunksjoner, dette kan forklares ved at Bergen Engines inngår som en privataktør i en verdikjede som understøtter Forsvaret i ulike funksjoner. Disse funksjonene innebefatter vedlikehold og forsyning av deler til strategiske ressurser som E-tjenestens maritimefartøy. Dette illustrerer hvordan den samfunnskritiske funksjonen styringsevne og suverenitet representert ved Forsvaret i dette tilfellet ville ha blitt påvirket av oppkjøpet og dermed truet denne sektoren. Argumentet man i denne konteksten ved å true denne delen av kritiske samfunnsfunksjoner vil man ved et senere tidspunkt kunne legge press på dette elementet for å understøtte en målrettet operasjon som har til hensikt å destabilisere samfunnet og dermed true samfunnssikkerheten. Det er også et

moment verdt å trekke frem at de to kategoriene danner et bilde av sårbarhetene et slikt oppkjøp ville ha eksponert samfunnet for, hvor en langtrekkende sårbarhet ville ha bestått av det latente forholdet som hadde kunne utspringe ved å ha en utrotjener i verdikjeden til Forsvaret.

Det siste kriteriet for hybride trusler omhandler hensikten en slik trussel har, I forskningslitteraturen trekker Cederberg & Eronen (2015) hensikten frem som et ønsket politiske mål. Av Treverton et al. (2018) kommer hensikten frem som et strategisk mål. Felles for disse argumentene er at en hybrid aktørs hensikt vil gagne den i en eller annen form i nåtiden eller fremtiden. Ser vi til hvilke strategiske måle til Russland som en hybrid aktør tilskrives kan vi se av (Treverton et al., 2018, s. 67) at det er å være en dominerende kraft i sine nærområder og bli ansett som en stormakt. For å være en dominerende kraft i sine nærområder krever det kapabiliteter i flere sektorer, to av disse kan relateres til de fordelene et oppkjøp av Bergen Engines ville ha betydd. Som vi kan se av sårbarhetene ville oppkjøpet ha tilegnet TMH International sensitiv teknologi med interesse for russiske militære kapabiliteter, samtidig som det kunne ha styrket konkurransevnen til russiske bedrifter. Dette argumentet vil dermed utpeke hensikten som å øke militære kapasiteter ved unngå eksportkontrollregelverket. Samtidig kan hensikten være å få tilgang verdikjeden Bergen Engines opererer i som igjen er en del av samfunnets kritiske funksjoner.

Som vi kan se av figur 6, plasseres casene i den hybride verktøykassen etter kategori av virkemiddel sortert etter alvorlighetsgrad, altså hvilke konsekvenser de kan beramme. Samtidig viser modellen en konfliktakse som benytter voldsgraden trusselen innehar, målt i fred-, krise, og krig. Ettersom denne hendelsen ikke utfoldet seg til sitt potensiale vil hovedfunnet her kommer frem av at hendelsen ikke fikk utfolde seg i konfliktaksen og dermed forblir lav på denne skalaen. Likevel kan det tenkes at oppkjøpet representerer en hendelse som kunne ha utfoldet seg til en krise ved å true verdikjeden til Forsvaret, samtidig som sensitiv teknologi hadde kommet på avveie. Alvorlighetsgraden kan argumenteres for å være høy ettersom sårbarhetene som treffes har stor verdi for samfunnet, et slikt oppkjøp ville berørt styringsevnen til samfunnet og dermed truet ett av tre kategorier for samfunnets grunnleggende behov.

Diskusjonen av angriperperspektivet illustrerer hva hybride trusler er, hvem som står bak og hvilken hensikt en hybrid aktør utviser ved en hybrid trussel. Ettersom dette berammer forskningsspørsmål 1, kan det tenkes at kriteriene for hybride trusler er godt egnet til å identifisere hendelser som har en hybrid karakter, selv der fordekte virkemidler benyttes for å utgjøre en trussel. Det kan argumenteres for at Bergen Engines casen er et eksempel der vi ser klare indikasjoner på at hensikten med å skaffe seg sensitiv teknologi kan utvikle seg fra et strategisk oppkjøp til en offentlig debatt om hvordan utenlandske investeringer påvirker samfunnets kritiske funksjoner, noe som svarer på forskningsspørsmål 2- hva den hybride verktøykassen består av og hvilken trussel de kan utgjøre.

4.4.2 Forsvarerperspektivet ved Bergen Engines

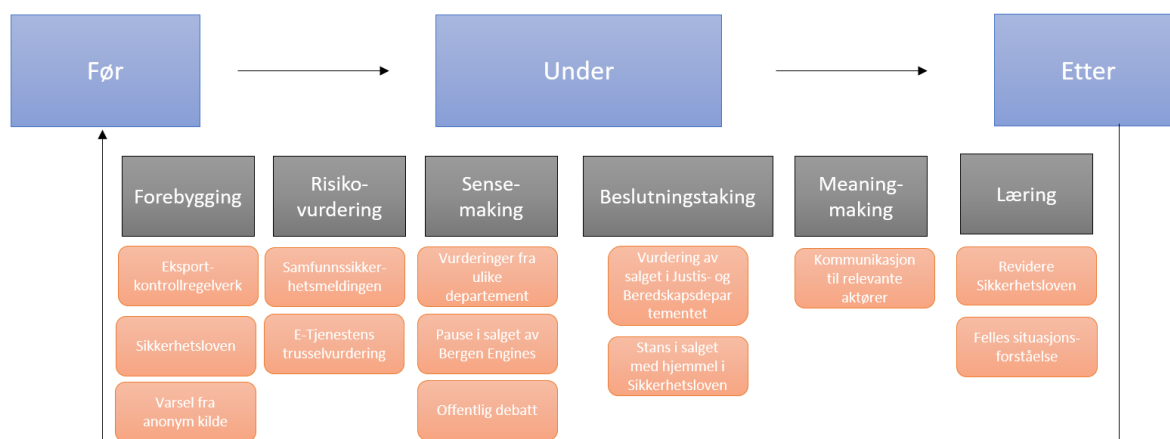
Samfunnets resiliens blir i denne konteksten en del av forsvarerperspektivet, en metode for å vurdere samfunnets resiliens mot hybride trusler er ved å benytte resiliens indikatorene fra tabell 1. I løpet av den empiriske analysen identifiserte vi de tre kapasitetene varslings-, respons- og reguleringsmekanismer. Disse tre kapasitetene tilhører igjen fysisk- og institusjonelle dimensjoner ved samfunns resiliens. De tre kapasitetene og domeneene som illustreres i denne casen benytter Cutter (2010) og Rosenqvist et al. (2018) som utgangspunkt for modellen for å vurdere samfunns resiliens. I den faglige debatten om samfunns resiliens legges det stor vekt på av Adger (2000) og McAslan (2011). Betydningen samfunns resiliens blir av disse to bidragsyterne sett på som en eller et sett av egenskaper som tilknyttes grupper av individers evne til å tolerere, motstå, håndtere og tilpasse seg trusler i ulik grad. Forskningslitteraturen benytter som allerede kjent ulike begreper på enheten under analyse, dette er grunnlaget for å benytte Cutter (2010) og Rosenqvist et al. (2018) sine bidrag for å se mer helhetlig på samfunns resiliens gjennom å vurdere ulike kapasiteter i ulike dimensjoner for å ende opp med et mer helhetlig inntrykk av samfunnet som enhet. Det vil si at denne analysen trekkes videre av argumentene Haavik (2020, s. 2) legger frem. Argumentet beskriver samfunns resiliens som en utvidelse av den mer etablerte diskursen om samfunnsikkerhet, hvor de sosio-økologisk-politiske domeneene av resiliens kommer frem. Det i denne konteksten vi vil drøfte de tre indikatorene fremhevet gjennom empirien.

Den første indikatoren som tiltrekker seg oppmerksomhet ved salget av Bergen Engines er varslingsindikatoren. Denne indikatoren måler hvilke verktøy samfunnet har for å varsle om hendelser før de utvikler seg til kriser. For denne hendelsen vil varselet Statsministerens kontor mottok om salget av Bergen Engines og hvilke koblinger oppkjøperen TMH International har til den Russiske stat være utgangspunktet for diskusjon. Gjennom forskningslitteraturen kommer det frem at varslingsindikatoren gjerne skal den forsvarende part, altså samfunnet handlingsrom for håndtere en trussel (Pursiainen, 2017, s. 88). Med denne forståelsen av hva varslingsindikatoren kan gi den forsvarende part i en hybrid kontekst vil det være naturlig å utforske hvilke tiltak meldingen om koblinger til Russland og de sensitive dataene Bergen Engines innehar førte til. I analysen kommer det frem at varselet førte til gjennomgang av salget i tre departement og en flere nasjonale sikkerhetsorganer som for eksempel E-tjenesten. Med bakgrunn i varselet ble det besluttet av både Nærings- og fiskeridepartementet og Forsvarsdepartementet å ikke iverksette flere tiltak. Likevel fikk varselet konsekvens for videre vurderinger i de nasjonale sikkerhetsorganene NSM og E-tjenesten som anså det som uforsvarlig å ikke stanse salget, den samme vurderingen ble delt av flere Stortingspolitikere og Forsvarssjefen som debatterte salget gjennom media og var sterkt kritisk til nasjonale myndigheters håndtering av varselet og informasjonene som hadde kommet frem. Det kan argumenteres for at denne debatten utløste en ny vurdering av salget gjennom Justis- og Beredskapsdepartementet som anmodet eieren av Bergen Engines i å pause salget, dette fører oss videre til neste indikator som er responsen som kommer i lys av varslingsindikatoren.

Responsindikatoren for samfunns resiliens måler hvilke verktøy samfunnet kan respondere en trussel med. Respons kan variere i stor grad av hva en hendelse eller trussel krever for å motstå, tilpasse og gjenopprette. Gjennom analysen med en hybrid kontekst kan responsen identifiseres som de tiltak samfunnet iverksetter for å redusere risikoen ved eller forhindre oppkjøpet av Bergen Engines. Som vi kan se av diskusjonen om varslingsindikatoren finnes det en konkret forbindelse mellom disse indikatorene, ved at responsen utløses av varslingsindikatoren som forekommer. Det indikeres et skille, da eieren av Bergen Engines anmodes å pause salget. Dette fører til en videre utredning om hvilke konsekvenser et slik slag ville ha for samfunnets funksjoner av Justis- og Beredskapsdepartementet. Denne responsen kan argumenteres for å være utslagsgivende i at det strategiske oppkjøpet ikke får finne sted, ved at nasjonale myndigheter responderer med en ny vurdering og pause i salgsprosessen skaper man et

handlingsrom for videre handling. Denne videre handlingen finner vi fra funnene ved reguleringsmekanismer som en egen indikator for samfunnets resiliens.

Den tredje indikatoren for samfunnets resiliens er reguleringsmekanismer, som vi kan se av funnene i analysen kommer det frem at denne indikatoren måler de verktøyene samfunnet har i å regulere risikoområdet trusselen målrettet seg mot. Funnene fra analysen avdekker to reguleringsmekanismer i denne casen, den første er eksportkontrollregelverket som også er et av målene den hybride aktøren forsøker å omgå ved å ta eierskap i Bergen Engines. Samtidig som det kommer frem at denne mekanismen ikke alene er et verktøy egnet for å stanse salget eller utførselen av sensitiv teknologi ved en suksessfull hybrid operasjon. Likevel kan det argumenteres at formålet denne reguleringsmekanismen fyller, er et grunnlag for den videre verktøybruken samfunnet har i å respondere. Det er her Sikkerhetsloven gir grunnlaget Justis- og Beredskapsdepartementet benytter for å vurdere risikoreducerende tiltak i form av salgsstans som en respons på trusselen det strategiske oppkjøpet utgjør. Det er også et interessant moment å trekke frem at sanksjonsmulighetene denne reguleringsmekanismen retter seg mot er eieren av Bergen Engines, Rolls Royce og Bergen Engines som et eget selskap og ikke stedfortrederen TMH International. Det kan argumenteres at dette er et viktig moment ettersom det muliggjør senere sanksjoner ved et senere salg, skulle det vise seg at neste kjøper også har slike koblinger til en annen stat. Som denne casen illustrer kan det argumenteres for at det er varslingen som utløser behovet for respons for nasjonale myndigheter. Som denne indikatorbaserte analysen tyder på, er beslutningen om å stanse salget av Bergen Engines sterkt drevet av at varslingen ble debattert av en rekke meningsytrere i samfunnet.

Figur 11 – Samlede funn av krisehåndteringen - Bergen Engines

Figur 11 viser til de samlede funnene fra krisehåndteringsprosessen ved Bergen Engines casen. Forbeholdet som ble tatt ved å benytte denne casen inngår i en forståelse av at denne hendelsen ikke fikk utfolde seg til en krise, likevel benyttes casen for å illustrere hvordan en hybridtrussel kan motstås ved hjelp av krisehåndteringsprosessen illustrert ved figur 11.

Som vi kan se av modellen finner vi i analysen tre funn av forebygging. Disse tre funnene kan deles opp i reguleringsmekanismer og varsling fra en anonym kilde, dette er det forarbeidet Kruke (2015) argumenterer for at en kriseledelse kan bygge videre på i en under-krisefase. Samtidig som dette forarbeidet kan være elementer som hjelper beslutningstakere å skape handlingsrom, kan det også tenkes risikovurdering kan ses på i sammenheng med risikostyring som kjennetegnes ved identifikasjon, analyse og evaluering av risiko (Pursiainen, 2017, s. 18-23). For denne hendelsen kan det argumenteres for at Samfunnsikkerhetsmeldingen av 2020 og E-tjenestens trusselvurdering, Fokus 2021 utgjør en bevisstgjøring av hvilken risiko en slik hendelse som Bergen Engines representerer. På den andre siden kan det også argumenteres for at dette arbeidet ikke trekkes frem av de to første departementene som vurderer salget, ettersom det fremkommer et slags press gjennom den offentlige debatten rundt denne casen.

Den offentlige debatten som kommer frem i mediene kan i denne konteksten ses på som en sense-making-prosess der ulike aktører fremmer kommunikasjon om risiko som fører til pause i salget av Bergen Engines og en ny vurdering av et nytt departement. Gjennom beslutningsprosessen i denne pausen av slaget kommer det frem gjennom analysen at Justis- og beredskapsdepartementet kan stanse salget basert på vurderinger fra nasjonale sikkerhetsorganer og Sikkerhetsloven. Det kan argumenteres for at dette illustrerer et

læringspotensial for nasjonale myndigheter, ettersom de tre departementene som vurderte salget i praksis hadde lik beslutningsstøtte i sin prosess, likevel kommer det frem at situasjonsforståelsen er ulik og resulterer i ulike vedtak. Dette potensialet kan det tenkes at er grunnlag for revidering av Sikkerhetsloven, når det av flere departement i norsk forvaltning råder ulike oppfatninger av hva Sikkerhetsloven innebefatter.

Diskusjonen av forsvarerperspektivet viser at det er flere momenter for hvordan forskningsspørsmål 3 – hvordan samfunnets resiliens kan vurderes i en hybrid kontekst. I dette tilfellet ble det benyttet tre indikatorer for å utforske hvordan varslings, respons og reguleringsmekanismer kan være holdbare punkter for å kvalitativt vurdere samfunnets evne til å motstå, tilpasse og gjenopprette ved en hybrid trussel. Det kan tenkes at en videre vurdering ved bruk av flere indikatorer som måles kvalitativt og kvantitativt vil kunne gi beslutningstakere et bedre utgangspunkt i en eventuell evaluering av samfunnets resiliens på et senere tidspunkt. Ser vi videre til forskningsspørsmål 4, som omhandler hvordan samfunnet effektivt kan respondere mot hybride trusler har vi gjennom diskusjonen sett hvordan krisehåndterings aspektet ved denne casen gir grunnlag for identifiserer nøkkelhendelser som definerer responsen. For Bergen Engines hendelsen kommer det frem av diskusjonen at det i stor grad er forarbeidet som muliggjør respons og er et potensial for videre læring.

5.0 Konklusjon

I denne casestudien har vi utforsket problemstillingen «hvordan samfunns resiliens kan bidra til å redusere virkningen av hybride trusler». Og har gjennom diskusjonen argumentert for at hybride trusler kan identifiseres og kategoriseres ved å benytte modellen kriterier for hybride trusler. Ved å undersøke forholdene rundt hvem som initierer trusselen, hvordan trusselen benyttes i samvirke med andre funksjoner i nåtid eller fremtid, hvilke sårbarheter som er målet for trusselen og hensikten som gir den hybride aktøren grunnlag for å utføre hybride operasjoner. Denne modellen har gjennom casene flyktningkrisen i 2015 og forsøket på strategisk oppkjøp av Bergen Engines illustrert hvordan Russland som en statlig hybrid aktør har benyttet ulike stedfortredere med en kombinasjon av ulike virkemidler har rettet trusler mot flere sårbarheter i samfunnet. Som vi kan se av diskusjonen har tilgang til sensitiv teknologi og tilliten til myndighetene vært sårbarhetene, hvor desinformasjon, påvirkningsoperasjoner og strategiske oppkjøp har gjort seg gjeldende med hensikt å øke sine strategiske kapasiteter og destabilisere tillitsforholdet i samfunnet.

Videre viser vi i denne studien hvordan resiliens indikatorer kan være nyttige virkemidler for å vurdere samfunnets motstands, tilpasning og gjenopprettings kapasiteter. Vi har argumentert for at indikatorene tillit til myndighetene og varsling har vært to indikatorer som gir best vurderingsgrunnlag for hvordan samfunnet kan benytte resiliens for å motstå hybride trusler på bakgrunn av de to selekterte casene. For flyktningkrisen i 2015 er det tilliten til myndighetene vi har argumentert for å være en av indikatorene som bidro til å skille flyktningkrisen på Storskog til resten av Europa. Det utgjør dermed et skille i hvordan resiliens kan forbedres ved å gjøre tiltak for å heve verdien av enkelt indikatorer. På samme måte kan funnene om varsling argumenteres for å være den indikatoren for Bergen Engines casen som utgjorde en stor forskjell for å ha mulighet til å motstå, tilpasse og gjenopprette fra denne trusselen. Dette viser oss hvordan beslutningstakere i samfunnet kan vurdere resiliens ved å måle ulike indikatorer og evaluere dem slik at tiltak rettes for å heve verdien de får, for dermed å forbedre samfunnets resiliens i et helhetlig perspektiv.

Vi har i denne studien også benyttet krisehåndtering som fagfelt for å analysere hvordan samfunnet effektivt kan respondere mot hybride trusler. Som vi kan se av diskusjonen har forarbeidet vært grunnlaget for responsen samfunnet har møtt hybride trusler med, reguleringsmekanismer og risikovurdering har i begge caser vært avgjørende for å oppnå et

ønsket resultat, illustrert ved markant nedgang av asylsøkere på den norsk-russiske grense og salgsstans av Bergen Engines. Det argumenteres for i denne studien at forarbeidsprosessen i en sirkulær krisehåndteringssyklus er avgjørende for å oppnå effektiv krisehåndtering ved å benytte risikovurdering og styring kan det gi samfunnet læringspotensial for å effektivt kunne motstå hybride trusler i fremtiden.

Som vi kan se bygger denne studien opp tre argumenter. Hybride trusler kan identifiseres og kategoriseres ved å benytte modellen kriterier for hybride trusler og kategoriseres ved hjelp av den hybride verktøykassen. Videre argumenterer studien for at enkelt indikatorer for samfunns resiliens kan utgjøre god støtte for beslutningstakere i samfunnet som søker å forbedre samfunnets resiliens. Til slutt argumenterer studien for at forarbeids prosessen i en sirkulær krisehåndteringssyklus er avgjørende for å oppnå effektiv krisehåndtering. Disse tre argumentene utgjør et punkt for videre forskning. Ved å utprøve modellene i denne studien på flere caser, og ulike indikatorer kan man teste og utforske om denne tilnærmingen er overførbar til andre scenario.

6.0 Litteraturliste

- Abelsen, T. F., O., (2017). Sykkelberget *NRK*.
- Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience: are they related? *Progress in human geography*, 24(3), 347-364.
- Aho, A. M., C; Arnis, Š; (2020). Hybrid threats in the financial system.
- Akhtar, D. M. I. (2016). Research design. *Research Design (February 1, 2016)*.
- Bergh, A. (2020). Påvirkningsoperasjoner i sosiale medier-oversikt og utfordringer.
- Blank, S. (2008). Web war i: Is europe's first information war a new kind of war? *Comparative Strategy*, 27(3), 227-247.
- Boin, A., Hart, P. t., Stern, E. & Sundelius, B. (2017). *The politics of crisis management : public leadership under pressure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boin, A. & Kuipers, S. (2018). The crisis approach. I *Handbook of disaster research* (s. 23-38). Springer.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*.
- Cederberg, A. & Eronen, P. (2015). How can societies be defended against hybrid threats. *Strategic Security Analysis*, 9(1), 1-10.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design : choosing among five approaches* (2nd ed. utg.). Thousand Oaks, Calif: Sage.
- Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2018). *Research design : qualitative, quantitative & mixed methods approaches* (5th edition. utg.). Los Angeles, California: Sage.
- Cutter, S. L., Burton, C. G. & Emrich, C. T. (2010). Disaster resilience indicators for benchmarking baseline conditions. *Journal of homeland security and emergency management*, 7(1).
- Diesen, S. (2018). Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt.
- Doyle, A. J. A. (2015). On Arctic tip of Europe, Syrian migrants reach Norway by bike. *Reuters*. Hentet fra <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-arctic-idUSKCN0R325N20150903>
- DSB. (2016). *Samfunnets kritiske funksjoner - Hvilken funksjonsevne må samfunnet oprettholde til enhver tid?* Oslo. Hentet fra https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/kiks-2_januar.pdf
- Edwardsen, A. (2021, 24.02.2021). Forsvarsministeren må svare om salget av Bergen Enginesi Stortinget. *E24*. Hentet fra <https://e24.no/naeringsliv/i/mB8mdq/forsvarsministeren-maa-svare-om-salget-av-bergen-engines-i-stortinget?referer=https://www.bt.no>
- Etterretningstjenesten. (2021). *Fokus 2021*. Hentet fra https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus/rapporter/Fokus2021-web.pdf/_attachment/inline/b9d52b53-0abe-4d1c-9c51-bf95796560bf:8dd66029b7efb38aab37d13e8b387d2e6ed0bd05/Fokus2021-web.pdf

- EUROPEAN-COMMISSION. (2018a). *Action Plan against Disinformation*. Brussel. Hentet fra https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf
- EUROPEAN-COMMISSION. (2018b). *Increasing resilience and bolstering capabilities to address hybrid threats*. Brussel. Hentet fra <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/99d9f4ce-6ef9-11e8-9483-01aa75ed71a1/language-en>
- Flaaten. (2021, 4.2.2021). Russlands største togprodusent kjøper Bergen Engines fra Rolls-Royce. *E24*. Hentet fra <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/x3OLrI/russlands-stoerste-togprodusent-kjoeper-bergen-engines-fra-rolls-royce>
- Flaaten, G., Kvamme, L. & Edvardsen, A. (2021, 25.02). Varslet Erna om Norges spionskip: «Motorene på dette fartøyet som du var gudmor på er levert og vedlikeholdt av Bergen Engines». *E24*. Hentet fra <https://e24.no/naeringsliv/i/IEOGy3/varslet-erna-om-norges-spionskip-motorene-paa-dette-fartoeyet-som-du-var-gudmor-paa-er-levert-og-vedlikeholdt-av-bergen-engines>
- Flaaten, K., Edvardsen. (2021, 25.02). Varslet Erna om Norges spionskip: «Motorene på dette fartøyet som du var gudmor på er levert og vedlikeholdt av Bergen Engines». *E24*. Hentet fra <https://e24.no/naeringsliv/i/IEOGy3/varslet-erna-om-norges-spionskip-motorene-paa-dette-fartoeyet-som-du-var-gudmor-paa-er-levert-og-vedlikeholdt-av-bergen-engines>
- Forsvarsdepartementet. (2020). *Vilje til beredskap – evne til forsvar Langtidsplan for forsvarssektoren* (Prop. 62 S). Oslo. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/b43ae5a187034670adc96a83fbf79651/no/pdfs/prp201920200062000dddpdfs.pdf>
- Freedman, J., Gjørsv, G. H. & Razakamaharavo, V. (2021). Identity, stability, Hybrid Threats and Disinformation. *Icono14*, 19(1), 38-68.
- George, A. L. & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences* mit Press.
- Gjørsv, H., Gunnhild. (2020). Coronavirus, invisible threats and preparing for resilience. Hentet fra <https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/05/20/coronavirus-invisible-threats-and-preparing-for-resilience/index.html>
- Hartmann, U. (2017). *The evolution of the hybrid threat, and resilience as a countermeasure* JSTOR.
- Hem, M. (2021, 04.03). Dette er oligarkene som vil kjøpe Bergen Engines *Forsvars forum*.
- Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars* Potomac Institute for Policy Studies Arlington.
- Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual review of ecology and systematics*, 4(1), 1-23.
- Horn, K., S., (2015, 6.11.2015). – Flyktningstrømmen er trolig russisk hybridkrig. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/_flyktningstrommen-er-trolig-russisk-hybridkrig-1.12641537
- Hufvudstadsbladet. (2016, 23.1.2016). Rysk gränsbevakare: FSB organiserar flyktingar till gränsen. *Hufvudstadsbladet*. Hentet fra <https://www.hbl.fi/artikel/rysk-gransbevakare-fsb-organiserar-flyktingar-till-gransen/>

- Haanshuus, B. P. & Jupskås, A. R. (2017). Høyreklikk! En analyse av ytre høyre på sosiale medier i Norge. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(02), 145-165.
- Haavik, T. K. (2020). Societal resilience—Clarifying the concept and upscaling the scope. *Safety Science*, 132, 104964.
- Inderbø-Langlo, M. T., S. (2021, 19.04.2021). – Burde sett på det nasjonale sikkerhetsaspektet tidligere. TV2. Hentet fra <https://www.tv2.no/a/13944852/>
- Justis- og Beredskapsdepartementet. (2015a, 25.11.2015). Hurtigbehandling av asylsøkere som kommer over Storskog. I. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/hurtigbehandling-av-asylsokere-som-kommer-over-storskog/id2464084/>
- Justis- og Beredskapsdepartementet. (2015b). *Rask saksbehandling for asylsøkere som har hatt opphold i Russland* (GI-13/2015). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/gi-132015--rask-saksbehandling-for-asylsokere-som-har-hatt-opphold-i-russland-jf.-utlendingsloven--32-og-90/id2468570/>
- Justis- og Beredskapsdepartementet. (2020). *Meld. St. 5 - Samfunnssikkerhet i en usikker verden*. Oslo. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/ba8d1c1470dd491f83c556e709b1cf06/no/pdfs/stm202020210005000dddpdfs.pdf>
- Justis- og Beredskapsdepartementet. (2021a). *Kongelig Resolusjon - Stans av salget av Bergen Engines AS*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/e775dc91a33e4713a090da7398e6f3f5/ending-godkjent-kgl.res.-stans-av-salget-av-bergen-engines-as.pdf>
- Justis- og Beredskapsdepartementet. (2021b, 23.03). Regjeringen stanser salget av Bergen Engines til TMH. *Justis- og Beredskapsdepartementet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-stanser-salget-av-bergen-engines-til-tmh/id2839957/>
- Karlsen, G. H. (2016). Tools of Russian influence: Information and propaganda. I *Ukraine and Beyond* (s. 181-208). Springer.
- Karlsen, G. H. (2019). Divide and rule: ten lessons about Russian political influence activities in Europe. *Palgrave Communications*, 5(1), 1-14.
- Keck, M. S., P. (2013). What is social resilience? Lessons learned and ways forward. *Erdkunde*, 5-19.
- Kruke, B. (2015). Planning for crisis response: The case of the population contribution. *Safety and reliability of complex engineered systems*, CRC Press, 177-186.
- Lazar, J., Feng, J. H. & Hochheiser, H. (2017). *Research methods in human-computer interaction* Morgan Kaufmann.
- McAslan, A. (2011). Community resilience: Understanding the concept and its application. *Torrens Resilience Institute, Adelaide*.
- Mills, A. J., Durepos, G. & Wiebe, E. (2009). *Encyclopedia of case study research* Sage Publications.
- Moe, A. & Rowe, L. (2016). Asylstrømmen fra Russland til Norge i 2015: Bevisst russisk politikk?

- Mossing, J., B. (2021, 09.03). AFP: Rolls-Royce stanser foreløpig salget av Bergen Engines til russisk selskap. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/vestland/rolls-royce-stanser-forelopig-salget-av-bergen-engines-til-russisk-selskap-1.15409749>
- NOU 2006:6. (2006). *Når sikkerheten er viktigst*. Oslo.
- NOU 2015:13. (2015). *Digital sårbarhet – sikkert samfunn*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/fe88e9ea8a354bd1b63bc0022469f644/no/pdfs/nou201520150013000dddpdfs.pdf>
- NOU 2020:5. (2020). *Samfunnssikkerhet i en usikker verden*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/ba8d1c1470dd491f83c556e709b1cf06/no/pdfs/stm202020210005000dddpdfs.pdf>
- NSM. (2017). *Risiko og sårbarhet i en ny tid* (). Hentet fra https://nsm.no/getfile.php/133726-1592915950/Demo/Dokumenter/Rapporter/nsm_risiko_2017_lr_0404_enkelts_v3.pdf
- Politidirektoratet. (2016). *Den langsomme krisen - asylankomster over Storskog grensepasseringssted – erfaringer fra høsten 2015*. Hentet fra <https://www.noas.no/wp-content/uploads/2017/09/PU-rapport-Storskog.pdf>
- PST. (2020). *Nasjonal trusselvurdering 2020*. Oslo
- Hentet fra https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2020/pst_trusselvurdering_2020.pdf
- Pursiainen, C. (2017). *The crisis management cycle: Theory and practice* Routledge.
- Reichborn-Kjennerud, E. & Cullen, P. (2016). *What is hybrid warfare?* JSTOR.
- Rosenqvist et al, H. R., N. K; Petersen, L; Lange, D. (2018). ISRA: Improver societal resilience analysis for critical infrastructure. I(1 utg., s. 1211-1220): CRC Press.
- Rowe, L. (2018). Fornuft og følelser: Norge og Russland etter Krim. *Nordisk Østforum*, 32, 1-20.
- Salvesen, G. (2015). Avviser ikke å stenge grensen til Russland for å stoppe asylstrømmen. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/p9MV/avviser-ikke-aa-stenge-grensen-til-russland-for-aa-stoppe-asylstroemmen>
- Samfunnssikkerhetsinstruksen. (2017). *Instruks for departementenes arbeid med samfunnssikkerhet* (2017-0942). Hentet fra https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2017-09-01-1349/KAPITTEL_3#KAPITTEL_3
- Sikkerhetsloven. (2018). Lov om nasjonal sikkerhet (LOV-2018-06-01-24). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2018-06-01-24>
- Skarvøy. (2015). Brende om Storskog-stansen: – Vi har en skjør forståelse med Russland. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/KwOnM/brende-om-storskog-stansen-vi-har-en-skjoer-forstaaelse-med-russland>

- Skarvøy, Johnsen & Johnsen. (2015, 11.11.2015). Vil sende syriske flyktninger tilbake til Russland VG. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/7eld9/vil-sende-syriske-flyktninger-tilbake-til-russland>
- Tandoc Jr, E. C., Lim, Zheng Wei and Ling, Richard. (2018). Defining “fake news” A typology of scholarly definitions. *Digital journalism*, 6(2), 137-153.
- Treverton, G. F., Thvedt, A., Chen, A. R., Lee, K. & McCue, M. (2018). Addressing hybrid threats. I: Försvarshögskolan (FHS).
- Utlendingsdirektoratet. (2015a). Asylsøknader etter statsborgerskap og måned (2015). Hentet Utlendingsdirektoratet. (2015b). *Tall og fakta 2015*. Hentet fra https://www.udi.no/globalassets/global/aarsrapporter_i/tall-og-fakta-2015.pdf
- Uziębło, J. J. (2017). United in Ambiguity? EU and NATO Approaches to Hybrid Warfare and Hybrid Threats. EU Diplomacy Paper 05/2017.
- Yin, R. K. (2017). *Case study research and applications: Design and methods* Sage publications.
- Aale, P., K. (2015, 23.10.2015). Putin straffer Norge med asylsøkere *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/verden/i/OIRO/putin-straffer-norge-med-asylsoekere>

